

Crnogorski glasnik

GODINA XXI. _ BROJ 130. _ SRPANJ-KOLOVOZ / JULI-AVGUST _ 2021.



**IZLOŽBA U KOLAŠINU
POVODOM 80 GODINA
TRINAESTOJULSKOG USTANKA**

80 godina
13. jula
1941-2021
GODINE PRKOSA I PONOSA
80th ANNIVERSARY OF JULY 13
YEARS OF DEFIANCE AND PRIDE



**Crna Goro
srećan 13. jul
Dan državnosti!**

**Petrovdanski sabor Crnogoraca
u Republici Hrvatskoj**



Obilježavajući 80. godišnjicu 13-to julskog ustanka Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Matica crnogorska realizirali su projekt IZLOŽBE pod nazivom: 80 godina 13. jula 1941.-2021. GODINE PONOSA I PRKOSA.

Prva u nizu izložbi u Crnoj Gori u okviru Podgoričkog kulturnog ljeta i uz podršku Glavnog grada otvorena je 9. jula u Skupštini Glavnog grada. Na otvaranju izložbe govorili su predsjednik Matice crnogorske Dragan Radulović i sekretarka Sekretarijata za kulturu i sport Glavnog grada Ana Medigović. Program je vodila glumica Dubravka Drakić. Istog dana na Trgu Nezavisnosti u Podgorici postavljena je i izložba na otvorenom – 12 panoa na kojima je predstavljen veći segment ove izložbe.



DE JE ŠTO

JUBILEJ

Godine prkosa i ponosa

4

DOGODILO SE

Mirni protest na Cetinju 22.8.2021.

7

RIJEKA

Petrovdanski sabor 2021.

8

Tradicionalni međunacionalni šahovski turnir

10

Da se ne zaboravi

11

Izložba slika kreativni centar "SKANI 50+"

12

KRANJ

Crnogorsko KPSD "Morača" Kranj obilježilo Dan državnosti Crne Gore

13

UMAG

Kolom kolo naokolo

14

KULTURA I UMJETNOST

Izložba Dimitrija Popovića na festivalu Kotorart

16

Prva izložba umjetničkog projekta "Što je nama naša borba dala"

18

Evropa danas: poprište nemogućnosti

20

ISTORIJA GRADITELJSTVA NA TLU CRNE GORE

Božidar Milić: Istinski genije koji je stvarao s lakoćom

22

PRILOG

Crnogorska država pred izazovima demokracije

24

Valtazar Bogišić i Božo Petrović Njegoš

39

CRNOGORSKA TRPEZA

Ukusi Crne Gore

46

Izdavači: NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE I VIJEĆE CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE GRADA ZAGREBA, Zagreb, Trnjanska c. 35, Tel./Fax: 01/6197 078, 01/6314 264, E-mail: vijececm@net.amis.hr, drustvo.montenegro@zg.ht.hr, Internet adresa: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr

* Za izdavače: Danilo Ivezić i Dušan Mišković * Glavni i odgovorni urednik: Maša Savićević * Redakcija: Milanka Bulatović, Danilo Ivezić, Nikola Čulić, Jovan Abramović, Dušica Malada, Dušan Roganović * Grafička priprema i tisak: Skaner studio d.o.o. * Rukopisi se ne vraćaju * Naklada /Tiraža 1000 Glasilo je, putem Savjeta za nacionalne manjine, financirano iz državnog proračuna RH, putem Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba, iz proračuna Grada Zagreba i putem predstavnice crnogorske nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji iz proračuna Zagrebačke županije. Pozivamo Crnogorce, Crnogorce i sve prijatelje da svojim sugestijama, prijedlozima i prilozima pomognu redakciji "Glasnika" na poboljšanju i daljnjem izlaženju lista. Tekstovi nijesu lektorisani te se izvinjavamo autorima i čitaocima.

GODINE PRKOSA I PONOSA

IZLOŽBA POVODOM 80 GODINA OD TRINAESTOJULSKOG USTANKA

Prilog uredila: Maša Savićević

Povodom obilježavanja jubileja 80 godina od Trinaestojulskog ustanka 1941. godine, kao jednog od najsvjetlijih trenutaka crnogorske historije, Matica crnogorska i Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske, organiziraju izložbu pod nazivom 80 godina 13. jula 1941–2021 – GODINE PRKOSA I PONOSA.

Jedan od najznačajnijih i najsvjetlijih datuma u prebogatoj crnogorskoj historiji je 13. jul: Dan opštenarodnog oružanog ustanka i Dan državnosti Crne Gore. Trinaestojulski ustanak je crnogorski odgovor na jedno od najvećih zala ovoga svijeta- fašizam i nacizam, nije jedini, ali je jedinstven.

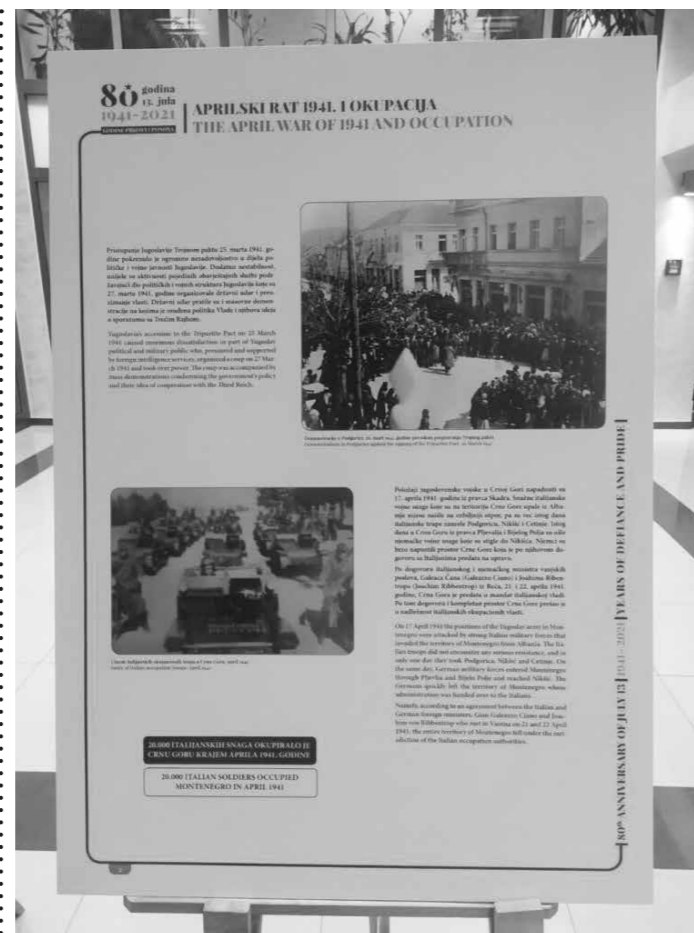
Obilježavajući 80. godišnjicu 13-to julskog ustanka Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Matice crnogorske realizirali su projekt IZLOŽBE pod nazivom: 80 godina 13. jula 1941-2021 GODINE PONOSA I PRKOSA.

Izložbu čine dvadeset dva ilustrirana panorama sa fotografijama i dokumentima iz razdoblja pripreme ustanka i događanja nakon toga, dvojako na crnogorskom i engleskom jeziku.

Autori izložbe su povjesničar dr. sc. Adnan Prekić, povjesničarka mr. sc. Jadranka Selhanović, Ivan Ivanović - generalni sekretar Matice crnogorske i Danilo Ivezić - predsjednik Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske. Tekst za katalog izložbe napisao je dr. sc. Adnan Prekić. Total dizajn potpisuje Suzana Pajović.

Prva u nizu izložbi u Crnoj Gori u okviru Podgoričkog kulturnog ljeta i uz podršku Glavnog grada otvorena je 9. jula u Skupštini Glavnog grada. Na otvaranju izložbe govorili su predsjednik Matice crnogorske Dragan Radulović i sekretarka Sekretarijata za kulturu i sport Glavnog grada Ana Medigović. Program je vodila glumica Dubravka Drakić. Istog dana na Trgu Nezavisnosti u Podgorici postavljena je i izložba na otvorenom – 12 panoa na kojima je predstavljen veći segment ove izložbe.

"Trinaestojulski ustanak označava početak narodnog jedinstva, snage i odluke crnogorskog naroda da se



organizuje i suprotstavi neprijatelju. Zasnovan na principima jednakosti, solidarnosti i progressa, Trinaestojulski ustanak jeste temelj i kompas savremenog crnogorskog društva. Konačan cilj ustanka bila je sloboda. Upravo zato je važno da baštinimo antifašistički slobodarski duh naroda, budućnosti koja dolazi", kazala je sekretarka za kulturu Glavnog grada Ana Medigović.

Crnogorski građani, istakao je predsjednik Matice crnogorske Dragan Radulović, nijesu dopustili da ih prevari kvislinška ideja obnove crnogorske države, koja u uslovima fašističke okupacije ne bi bila ni nezavisna, ni država, ni crnogorska.

"Tim ustankom i četvorogodišnjom borbom crnogorskih rodoljuba u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije i Josipa Broza Tita, Crna Gora i crnogorski narod ja-



sno su iskazali svoje nepristajanje na život u ropstvu i poniženju, znajući da je cijena ogromna i da će se kao bezbroj puta ranije plaćati u krvi.

Sadašnja Crna Gora, ukoliko namjerava da postoji kao politička zajednica vrijedna ljudskog života u njoj, mora postojati na vrijednostima antifašizma, NOB jugoslovenskih partizana i biti uvijek otvoreni prostor razumijevanja za sve narode i kulture, jer svi smo mi upućeni jedni na druge. Ništa u životu nije crno-bijelo, a pogotovu to nije rat, jer kad vjetar sve nosi, zavjetrina ne postoji", zaključio je Radulović.

Nakon Podgorice, izložba je predstavljena u Kolašinu 27. jula.

Organizaciju izložbe u Kolašinu pomogli su Opština Kolašin i JU Centar za kulturu Kolašin. Na otvaranju izložbe, govorili su Milosav Bulatović, predsjednik Opštine Kolašin i Dragan Radulović, predsjednik Matice crnogorske.

30. jula u Umjetničkoj galeriji "Vitomir Srbljanović" otvorena je izložba u Pljevljima. Izložba je realizovana u saradnji sa Umjetničkom galerijom "Vitomir Srbljanović", a na otvaranju izložbe govorili su generalni sekretar Matice crnogorske Ivan Ivanović, Adnan Prekić, a medijator programa je bila direktorica Narodne

biblioteke "Stevan Samardžić" Đina Bajčeta.

U Hrvatskoj je izložba predstavljena 10. 7. 2021. na tradicionalnom Petrovdanskom saboru Crnogoraca Hrvatske koji se organizira u povodu 13. jula Dana oružanog ustanka i Dana državnosti Crne Gore, a koji se ove godine održao na Golubinjaku (Gorski kotar).

Na otvaranju cjelokupnih manifestacija govorili su Danilo Ivezić, predsjednik NZCH i Dragan Mitov Đurović, generalni sekretar SUBNOR-a i antifašista Crne Gore.

Usljedit će predstavljanja izložbe u Umagu, Puli, Splitu, a završna postava će biti organizirana u Zagrebu.

Iz kataloga izložbe:

"Narod Crne Gore podigao je ustanak u trenutku kada su fašisti kontrolisali cijelu Evropu. Zbog toga je ovo jedan od najsvjetlijih trenutaka milenijumske istorije Crne Gore, najveći i najorganizovaniji ustanak protiv okupatora u Evropi tokom 1941. godine. Trinaestojulski ustanak zato predstavlja i jedan od vojnih i političkih fenomena Drugog svjetskog rata. Ništa manje nijesu važne vrijednosti na kojima je organizovan otpor okupatoru. Te vrijednosti su ugrađene u temelje svih budućih razvojnih i emancipatorskih uspjeha Crne Gore. Vrijednosti slobode, antifašizma, jednakosti i pravde postaće

kamen temeljac obnovljene crnogorske državnosti koja je Trinaestojulskim ustankom najavila početak jednog novog perioda naše savremene istorije...

Da li postoji simbol koji se jednom dogodio ili datumu, objedinio slobodarske tradicije Crne Gore, kao opštenarodni ustanak podignut u zoru 13. jula godine?

Kao što je teško pronaći slojevitiji simbol slobodarske tradicije Crne Gore, još teže je nekome sa strane objasniti razloge zbog kojih je narod Crne Gore ustao na oružje u trenutku kada su fašisti kontrolisali cijelu Evropu? Međutim, upravo okolnosti u kojima je ustanak podignut, njegov obim i vrijednosni sustav koji je afirmisao, učinili su ga jednim od najsvjetlijih trenutaka milenijumskih istorija Crne Gore. Ustanak, koji po svim parametrima predstavlja vojni i politički fenomen Drugog svjetskog rata. Ustanak koji će ostati zapamćen kao najveći i najorganizovaniji otpor okupacije u Evropi tokom 1941. godine. Taj otpor, biće organizovan na idealima koji su ugrađeni u temelje svih budućih razvojnih i emancipatorskih uspjeha Crne Gore. Tradicije i ideje 13. jula postaće kamen temeljac savremene Crne Gore, a vrijednosti slobode, antifašizma."



MIRNI PROTEST NA CETINJU 22.8.2021.

Nećemo dopustiti sknavljenja crnogorskih svetinja koje su uzurpirali oni što ne priznaju ni Crnu Goru kao državu, ni Crnogorce kao naciju - piše u usvojenoj Deklaraciji

Na Cetinju je održan protest zbog najavljenog ustoličenja Joanikija za mitropolita crnogorsko-primorskog.

Okupile su se hiljade građana, a među njima je bio i mitropolit Crnogorske pravoslavne crkve Mihailo.

Okupljeni su nosili transparente s porukama "Lovćen neće pasti", "Crnogorska crkva u Cetinjskom manastiru", "Odustanite, ne brukajte se", "Tri put ura za izdajnike" i drugim.

Ispred spomenika Vila postavljena je bina, a prisutan je bio veliki broj policajaca.

Aktivista za ljudska prava Peđa Vušurović pročitao je na protestu Deklaraciju koja je usvojena aklamacijom na skupu.

"Mi slobodni građani Crne Gore, slobodnom voljom danas smo se okupili na Cetinju, gnijezdu slobode koje to nije postalo čekajući da okupatori i domaći izdajnici odstupe, no srčano braneći ideale koje su Crnu Goru održale kroz vjekove - poručeno je sa Cetinja.

Danas smo izloženi sveskolikoj diskriminaciji- etničkom čišćenju u institucijama, šikaniranju i vrijeđanju, sknavljenju spomenika, progonu intelektualaca, negiranju nacionalne, kulturne, jezičke i vjerske posebnosti, te bjesomučnom propagandnom ratu čiji su centri u Beogradu i Moskvi, uu kojim nas žele predstaviti uzurpatorima vjerskih prava onih koji su u Crnoj Gori pogazili sve ljuske i božije zakone.

Ne branimo mi srpskim patrijarhu da ustoliči svog namjesnika u objektima koje je izgradila Crkva Srbije u Crnoj Gori, ali ne dopuštamo taj okupatorski čin u stolici SV. Petra, u Cetinjskom manastiru kao viševjekovnom simbolu crnogorske duhovne, državne i nacionalne samobitnosti i slobode.

Ne dozvoljavamo ga posebno zašto zašto im je potreban kao simbolistički dokaz našeg pristanka na okupaciju



od strana onih što nas ne priznaju ni kao pravoslavca, ni kao muslimane, ni kao katolike, što nas ne priznaju kao naciju, što nam ne priznaju jezik ni crkvu, ni državu ni kulturu.

Zato poručujemo domaćoj i stranoj javnosti da:

1. Druge domovine do Crne Gore nemamo i nećemo dozvoliti njenu klerikalizaciju, fašizaciju, asimilaciju i utapanje u "srpski svet".
2. Crna Gora može se opstati kao europska i euroatlanska, građanska i sekularna država koja će uvažiti prava svih koji u njoj žive - bez obzira na vjersku ili nacionalnu pripadnost, jer je na tim načelnicima 2006. godine obnovljena Crna Gora.
3. Crna Gora je kroz istoriju bila utočište svima slobode ištucima, a današnji Crnogorci nису lažna nacija no vjerni baštinici slobodarstva koja su nam izborila preciznost
4. Nećemo dopustiti sknavljenja crnogorskih svetinja koje su uzurpirali oni što ne priznaju mi Crnu Goru kao državu, ni Crnogorce kao naciju.
5. Najveća vrijednost savremene Crne Gore je njena multietnička harmonija; to je jedina balkanska zemlja čiji manjinski narodi pružaju podršku državnom suverenitetu, i mi marionetskoj vlasti tu civilizacijsku tekovinu nećemo dozvoliti da unizi
6. Crna Gora je vjekovima dio europske civilizacije i mi ćemo se svim raspoloživim sredstvima boriti za europske vrijednosti sekularizma, građanskog društva i multikulturalnog sklada, jer to je uslov i našeg opstanka."

PETROVDANSKI SABOR 2021.

Tekst: Nikola Lučić, Fotografija: Anita Hromin

Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka i ove godine je organizirala u ime Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske tradicionalni Petrovdanski sabor za sve Crnogorce u Republici Hrvatskoj. Na Saboru su uzeli učešća Crnogorci iz Zagreba, Splita, Pule, Peroja, Umaga i Rijeke kao domaćina.

Sabor je održan 10.07.2021. godine u izletničkom centru Gorskog kotara "Golubinjak" kod Lokava. Petrovdanski sabor je otvoren himnama Republike Hrvatske i Republike Crne Gore, koje je otpjevao pjevački zbor "Montenegri" NZC Rijeka.

Nakon pozdrava svih prisutnih od strane predsjednika NZC Rijeka Željka Novakovića, zboru se obratio predsjednik NZC Hrvatske Danilo Ivezić, a njegov govor prenosimo ovdje u cjelosti:

"Poštovani uzvanici,

Drage Crnogorke i Crnogorci.

Dobro došli na Petrovdanski sabor Crnogoraca Hrvatske 2021.

Kada smo prije više od dvadeset godina odlučivali o središnjim manifestacijama u okviru Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, definirali smo dvije: Petrovdanski sabor Crnogoraca Hrvatske (koji će se odvijati u organizaciji Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka) i Lučindanske susrete (u organizaciji Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Montenegro" Zagreb).

Zašto Petrovdanski sabor?

Petrovdanski sabor organiziramo u spomen na čuveni CRNOGORSKI ZBOR – svojevrsni oblik crnogorske neposredne demokracije, na kojem su punoljetni



Crnogorci birali svoje vladike i vladare, odlučivali o ratu i miru, donosili zakone i presudne odluke za sebe i svoju državu. Tokom čitave crnogorske povijesti, Zbor djeluje kao kohezivna nadplemenska vlast. Tradicija zborovanja datira u duboku prošlost. U Ljetopisu Popa Dukljanina naveden je ovaj oblik neposredne demokracije "...Zatim pošto su skupili sva plemena, poruče Dobroslavu i njegovim sinovima da dođu i preuzmu kraljevstvo svojih predaka..." - ovdje je riječ o 11. stoljeću. Čuveni Crnogorski Zbor iz 1804. godine svojom odlukom se suprotstavio velikom Ruskom caru braneći svog vladiku (Petra I.) i nezavisnost Crne Gore. Opšternorski zbor se najčešće održavao na Petrovdan što je i odredilo vrijeme održavanja naziv manifestacije.

I Što na Petrovdanskom saboru?

Petrovdanskim saborom obilježavamo jedan od najznačajnijih i najsvjetlijih datuma u prebogatoj crnogorskoj historiji: 13. jul Dan opštenarodnog oružanog ustanka i Dan državnosti Crne Gore. Trinaestojulski ustanak, crnogorski odgovor na jedno od najvećih zala ovoga svijeta- fašizam i nacizam, nije jedini, ali je jedinstven po slijedećem:

Prvo, svojom masovnošću, što je i odredilo naziv Opštenarodni oružani ustanak, bio je jedinstveni primjer u tadašnjoj porobljenoj Europi. Odgovor nije bio ideološki nego civilizacijski.

Drugo, on je bio odgovor crnogorskog naroda na ponudenu "fašističku slobodu"- na Nezavisnu kraljevinu Crnu Goru, koja nije bila ni nezavisna, ni kraljevina ni Crna Gora. Crnogorci su sa gnušanjem odbili ovakvu državu i ovakvu slobodu. Krunu nije ni prihvatio ni Nikolin unuk Mihailo. Crnogorski narod je, ponovo, pronašao svoju dušu.

I danas kada obilježavamo izuzetnu obljetnicu: 80 godina 13-to julske ustanka, ističemo ove historijske činjenice, i gordo gledamo na te GODINE PRKOSA I PONOSA.

Odluka da se 13. jul proglasi Danom državnosti Crne Gore, je sama po sebi razumljiva i logična.

Stoga svim Crnogorkama i Crnogorcima čestitam Dan državnosti Crne Gore-DA JE VJEČNA!

Pozivam vas i da pogledate Izložbu upriličenu u povodu te velike godišnjice, u organizaciji Matice crnogorske i NZCH pod nazivom "80- godina Trinaestojulskog ustanka – GODINE PRKOSA I PONOSA".

Ista Izložba je sinoć otvorena u Podgorici i proći će većinu gradova u Crnoj Gori. Ova naša će proći one gradove u RH u kojima djeluju udruženja članice NZCH.

Na kraju, ovaj dio priče o Crnoj Gori i Trinaestom julu završavam riječima Veljka Vlahovića koji je u "Teretu rođenja" napisao:

"...Nositi neprekidno u sebi Crnu Goru znači i dar i prokletstvo. Crna Gora je i morska pjena i snježna prašina, igra kamenitih litica i sunovrat potoka, grohot bitaka i pijanstvo ratova. To je zemlja nade i očajanja, jave i snoviđenja... Izrešetana je kuršumima i gromovima. U njoj su izgubljene staze mira i spokojstva... To je zemlja najvećih krajnosti – dubokog mračka i raskošne svjetlosti, slobodni zatočenik i usužnjena sloboda. To je nikad napisana istorija u kojoj su ljudi vjekovima plakali kriomice i svoje i tuđe suze..."

Živjeli!"



Prisutnima se obratio i gost iz Crne Gore gospodin Dragan Mitov Đurović, generalni sekretar SUBNORA i antifašista Crne Gore i prenio pozdrave glavnog odbora.

U kulturnom dijelu programa učestvovao je pjevački zbor "Montenegri" NZC Rijeka, Kulturno umjetničko društvo "Stara Budva" kao gosti iz Crne Gore. Ovaj ansambl, odjeven u crnogorske narodne nošnje igrao je splet igara i pjesama iz Crne Gore. Crnogorci iz Peroja nastupili su sa igrom i pjesmom svoga podmlatka i sa vokalnim nastupom seniorske grupe.

Nakon kulturno zabavnog programa održan je turnir u šahu sa učešćem četiri ekipe i to: NZC Rijeka, NZC Zagreb, Perojci i Grad Rijeka. Pobjednik turnira je Mekić Murat iz zagrebačkog udruženja Crnogoraca.

Treba napomenuti da je Sabor održan uz primjenu svih propisanih higijensko tehničkih mjera Stožera.

U prostorijama NZC Rijeka sutradan smo ugostili članove ansambla "Stara Budva" gdje smo ih upoznali sa djelovanjem Zajednice.



TRADICIONALNI MEĐUNACIONALNI ŠAHOVSKI TURNIR

Tekst i fotografija: Želimir Novaković



Dana 05.07.2021. godine u prostorijama Zajednice održan je tradicionalni međunacionalni turnir u šahu povodom tjedna crnogorske kulture.

Nastupio je i dugogodišnji član Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka Miodrag Mišo Čupić koji je nadavno napunio 91 godina života.

Na ovom natjecanju nastupilo je više nacionalnih zajednica iz Rijeke te predstavnici grada.

Diploma za prvo mjesto najboljem igraču turnira pripala je Marijanu Majnariću, drugo mjesto osvojio je Keser Ivan član NZC Rijeka, a treće mjesto osvojio je Božić.

Sudac turnira bio je dugogodišnji član Zajednice, Ristić Velimir tako da je turnir protekao bez primjedbi učesnika i uz pridržavanje svih epidemioloških mjera.

Nakon podjele diploma i proglašenja pobjednika nastavljeno je druženje domaćina i gostiju.

DA SE NE ZABORAVI...

Tekst: Nikola Lučić, Fotografija: Anita Hromin

Dana 09.07.2021. godine delegacija NZC Rijeka zajedno sa Crnogorcima iz Peroja i delegacijom Udruženja antifašističkih boraca Liburnije srele su se u mjestu Mala Učka. Susret je upriličen iz dva povijesna razloga. Jedan razlog je pogibija narodnog heroja Svetozara Vučinića, crnogorca koji je život izgubio u borbi sa njemačkim fašistima, gdje je poginuo on i njegova dva pratioca neutvrđenog identiteta. U trenutku pogibije Svetozar Vučinić bio je komesar II. Bataljona narodno oslobodilačke vojske u Istri.

Komemoraciji je prisustvovao i njegova ekscelencija Borislav Boro Vučinić, ambasador Crne Gore u Hrvatskoj, koji je u rodbinskoj vezi sa palim herojem.



Njegova ekscelencija Vučinić obratio se prisutnima te je između ostalog istakao potrebu čuvanja sjećanja na one koji su svoje živote položili za slobodu od fašizma, jer vampiri fašizma i danas jašu našim regionom a i širom Europe.

Što je fašizam, podsjetili smo se na sljedećem spomen obilježju, kada smo položili vijence na spomenik fašističkog zločina gdje su njemački fašisti popalili sve kuće i gospodarske objekte u selu, a njene žitelje odveli u logore. Ovaj zločin je bio odmazda, jer je Mala Učka bila uporište antifašističke oslobodilačke borbe tokom cijelog rata.

Danas se u Malu Učku život vraća. Kuće se obnavljaju i grade nove, kao potvrda istini da fašizam nikad ne može i ne smije pobijediti. Tome doprinosimo i mi, sjećanjem na sve nevine žrtve fašističkog terora.



IZLOŽBA SLIKA KREATIVNI CENTAR "SKANI 50+"

Tekst: Nikola Lučić, Fotografija: Anita Hromin

U sklopu dana crnogorske kulture u Rijeci od 05.07 - 10.07.2021. godine u galeriji NZC Rijeka priređena je izložba kreativnog centra SKANI 50+ koju vodi akademska slikarica Ania Škrobonja. Članovi kreativnog centra "SKANI 50+" su slikari amateri stariji od 50 godina.

Izložba je otvorena pod nazivom "Boje ljeta" sa motivima maslina i mora kao znamenitim simbolima mediterana, koji preko Jadranske obale povezuju dvije susjedne i prijateljske zemlje: Crnu Goru i Hrvatsku. U radionici djeluju i članovi naše zajednice. Izložba je otvorena nastupom zbora "Montenegri".

Slike su rađene u tehnici ulja na platnu, tehnički su savršene i veoma snažnog likovnog izraza sa puno boje i osobnog doživljaja.



CRNOGORSKO KPSD "MORAČA" KRANJ OBILJEŽILO DAN DRŽAVNOSTI CRNE GORE

Tekst: Nikola Lučić, Fotografija: Anita Hromin



Crnogorsko K.P.S. društvo "Morača" Kranj je i ove godine, u subotu 10. jula 2021 godine, organizovalo, povodom 13. jula, dana državnosti Crne Gore, proslavu sa piknikom na 1400 m visokoj planini Pokljuki u Julijskim alpama.

Popeli smo se na 1950 metara visoki vrh Mrežice, u srcu Julijskih alpa. Sa vrha se otvara pogled na veličanstvenu panoramu, skoro nadomak ruke, sa 2864 metara visokim Triglavom na čelu, a ispod dva vrha, lijevo i desno, dvije planinske kuće, dom Planika 2408 metara nadmorske visine i Triglavski dom na Kredarici 2515 metara. Na vrhu se zavijorila crnogorska zastava.

Sa vrha smo se spustili na 1300 metara visoku planinu Pokljuku, bogatu četinarskom šumom i u 13 časova, zajedno sa ostalim članovima društva i zvanicama, koji nijesu išli na planinski izlet, započeli sa proslavom.

Tom prilikom je otvorio proslavu predsjednik društva gospodin Čedo Đukanović sa riječima:

13. jul je zlatnim slovima upisan u našu istoriju još davne 1878. godine, kada je na Berlinskom kongresu

Crna Gora i zvanično postala 27. međunarodno priznata država sveta. Prije 80 godina, 13. jula 1941. na dan anti-fašističkog ustanka, naši preci su nas zauvek obavezali da ono za šta su se oni borili i ginuli bude naša svetinja i taj datum je bio praznik, dan ustanka Crne Gore. Danas slavimo 13. Jul i kao dan državnosti naše Crne Gore.

Druženje sa piknikom je nastavljeno do kasnih popodnevni časova, a čula se i izvorna crnogorska pjesma.



KOLOM KOLO NAOKOLO

Tekst i fotografija: Ružica Mitrović Maurović



Topla umaška noć bez i daška ljetnog povjetarca, crveno obzorje užarenog sunca koje uranja u morski nedogled isprepleten mrežom visokih jarbola blještavih brodice uspavanih lijenim ljuškanjem, otvorena ljetnja pozornica pod visokim crkvenim zvonikom velikog gradskog Trga Slobode, kao scena uz puno gledalište gostiju i uzvanika, i masa opuštenih radoznalih turista na trgu nestrpljivo su očekivali prvi zajednički nastup folklornih družina gostujućeg - Kulturnog centra "Stara Budva" iz Budve i domaćina - Folklornog društva "Umag" u noći 12. srpnja ovog pretoplog ljeta.

Poduža svečana povorka folklorša obučena u elegantne, tradicionalne nošnje, nakon promenadne šetnje glavnim ulicama, trgovima i šetalištem uz obalu grada Umaga, prikazujući ljepotu, vrijednost i raskoš šarenih nošnji, pristigla je na glavni trg krčeći sebi put kroz znatizeljnu publiku i škljocanje fotoaparata.

Publika oduševljena veselom nasmijanom povorkom, toplim je pljeskom pozdravila zauzimanje pozornice, najavu elegantne spikerice gradske ustanove Festum i svaki nastup mladih plesača koji su se u petnaesminutnim blokovima izmjenjivali izvodeći tradicionalne plesove sa svog repertoara.

Kako bi upoznali i predstavili vrijedne umjetnike pristigle iz Crne Gore, nešto manje od 900 kilometara udaljene Budve, u razgovoru s voditeljem društva saznali smo da je Kulturni centar "Stara Budva" osnovan 2012. godine, a njihov folklorni ansambl nosi predhodno dugogodišnje iskustvo, konačno, vrlo očitovano u koreografijama umjetničkog rukovodioca društva Jovana Martinovića, koji roditeljskom njegom i brigom slijedi i vodi sve svoje plesače na mnogobrojne koncerte i nastupe u samoj Crnoj Gori ali i van granica, susjednoj Bosni i Hercegovini, Srbiji, Makedoniji kao i Sloveniji, Češkoj, Španjolskoj, Francuskoj, Bugarskoj i Ukrajini. Raduju se svakom nastupu jer, kako kažu, smisao i cilj osnivanja i postojanja društva je njegovanje i promoviranje tradicije na području folklor - narodnih plesova iz izvornog stvaralaštva crnogorskog naroda ali i svih nacionalnih manjina i etničkih grupa u njihovom okruženju. Trude se da sakupe i obrade narodne igre svog podneblja i šire, te da ih na umjetnički način predstave u zemlji i inozemstvu. Želja društva je da na svojim koncertima igrom i pjesmom prenesu na publiku bezbroj lijepih poruka kulturnog, umjetničkog sadržaja, poruka prijateljstva i suradnje širenjem nacionalne kulturne bašti-



ne koju treba njegovati, očuvati i pamtiti. Svakako, u tome u potpunosti uspjevaju.

S istom namjerom djeluje od 2003. godine Folklorno društvo Umag na čelu s voditeljem Vlatkom Možar. Društvo sa preko četrdeset članova u tri sekcije "naoružano" istarskim, međimurskim i bunjevačkim nošnjama svojim turnejama i nastupima prenose hrvatsku kulturnu baštinu i oduševljavaju publiku izvan i unutar granica lijepe naše.

Nastupima punim mladalačkog zanosa, energije i ljubavi uokvirene ozbiljnom profesionalnišću i preciznošću dva su društva gledateljima izmjenice u pjesmi i plesu predstavili:

Stari ples Crna gora s elementima poskoka dočaravajući let orla koji prikazuje gordost starih Crnogoraca i let leptira prikazujući ljepotu i eleganciju Crnogorki, Boka - ples pun elegancije i nježnosti prenijet iz duše samih Bokelja s nostalgičnom pjesmom o moru i Bokokotorskom zaljevu, parovima i ljepoti Boke;

Ples Vrsuta – predstavlja dio Barske planinske idile, crnogorski ples s osjećajnim, snažnim pokretima, oštrom elegancijom prikazuje ljepotu i karakter crnogorskih djevojaka ali i prelijepu Lovćen planine;

Gusinje – dio sjevernog dijela Crne Gore, u formi narodnog plesa karakterizira snagu ratnika i seoskog starješine, prve glave i zaštitnika sela koji selo čuva od nedaća, divljih zvijeri i neprijateljskih ratnika te je u čast tome nastala prezentirana koreografija;

Rožaje – igra sa sjevera, svadbarska igra dominacije djevojaka i mladića koji se međusobno nadmeću koji će vještijim, ljepšim i elegantnijim pokretima izvesti čari svog plesa kao dio svadbene svečanosti;

Poseban začim večeri bilo je izvođenje starog istarskog tradicionalnog plesa Sette passi, uvijek rado videne i plesane Spic polke, te tradicionalnih plesova iz Zagor-



ja i Međimurja;

Druženje tek sklopljenih prijateljstva članova dviju družina nakon iscrpljujućeg nastupa nastavilo se uz osvježenje i okrepu uz razgovor o budućim susretima i suradnji nakon čega su gosti uz simbolične poklone ispraćeni na put i povratak kući;

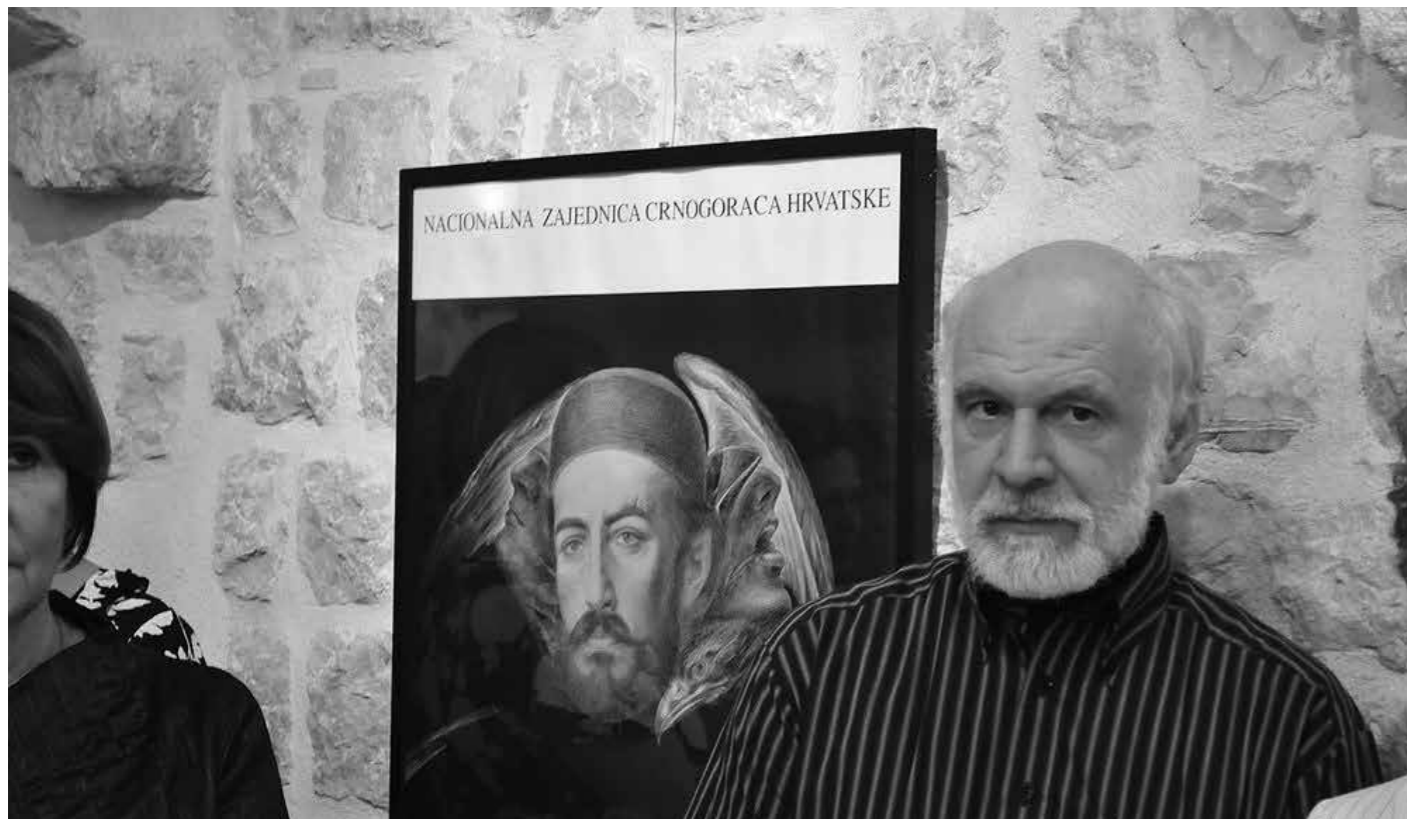
Pored suvenira i prigodnih poklona članovi gostujućeg folklornog društva su sa sigurnošću ponijeli drage uspomene i na gostovanje u Rijeci kojim je njihova mala "turneja" započela u Primorsko goranskoj županiji nastupom na tradicionalnom okupljanju i druženju u prirodnom ambijentu park šume Golubinjak 10. srpnja, ispred par stotina gostiju, pripadnika Crnogorske nacionalne manjine koji žive u Republici Hrvatskoj pristiglih tog jutra autobusima iz raznih gradova Hrvatske: Zagreba, Splita, Pule, Rijeke i Umaga, Peroja i Buja. Boravak u Rijeci, susret s pripadnicima Crnogorske narodnosti, upoznavanje grada i okolice ostat će im u dugotrajnoj uspomeni i kao pozivnica da se dragi gosti opet vrate.

Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Bujština" Umag ovog je ljeta uspjelo, i pored propisanih epidemioloških mjera vezanih za pandemiju Covid 19, zbog kojih se nažalost morao skratiti planirani program u obimu i broju sudionika, ostvariti prvu fazu projekta - "Kolom kolo naokolo"- tjedan crnogorske kulture u Istri i Primorsko goranskoj županiji.

Projekt očuvanja Crnogorske baštine, kulturne i umjetničke tradicije pripadnika Crnogorske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj putem ugošćavanja članova Kulturnog centra "Stara Budva" u gradu Rijeci i Umagu, ostvaren je zahvaljujući pomoći i financijskoj potpori Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, Grada Umaga i u suradnji s Nacionalnom zajednicom Crnogoraca Rijeka.

IZLOŽBA DIMITRIJA POPOVIĆA NA FESTIVALU KOTORART

Prilog uredila: Maša Savićević



Na Festivalu KotorArt u četvrtak, 05. avgusta, organizirana su dva događaja. Otvaranje izložbe istaknutog slikara Dimitrija Popovića, pod nazivom Dimitrije i Dante, nakon koje je uslijedio koncert pod nazivom Betovenova pisma.

Izložba je dio serijala Dante 700, u suradnji s Italijanskim kulturnim institutom u Beogradu povodom godišnjice velikog pjesnika.

Na otvaranju izložbe prisutnima su se obratili admiral bokeljske mornarice, diplomata i predsjednik savjeta Fondacije Don Branko Sbutega, dr Antun Sbutega, sam autor izložbe, g. Dimitrije Popović a izložbu je otvorio Nj.E. Veselko Grubišić, ambasador Republike Hrvatske u Crnoj Gori.

"Moj ciklus Omaggio a Dante nije nastao kao direktno pretapanje poetskog teksta u likovni izraz. Ilustracija me nikada nije zanimala. Ono što me je privlačilo u Božanstvenoj komediji, preciznije rečeno u Paklu, jeste ona unutarnja ekspresija Danteovih poetskih slika.

U njenom sam infernalnom funkcionalizmu nalazio inspirativno izvorište za moje kompozicije. Moj Omaggio neka je vrsta likovnih alegorija koje su proizišle iz poetskih slika Pakla.

Prizori iz Pakla toliko su izražajni i u svojoj obradi precizni da su kod komentatora Danteova djela dobili epitet skulpturalni. Stoga se srećemo sa svojevrsnim paradoksom: s jedne strane, ti su prizori prikladni za ilustrovanje, a s druge, upravo zbog svoje jasnoće i preciznosti, ilustraciju čine nedostatnom – gotovo suvišnom. (- - -)

Sve su to slike u kojima postoji onaj unutarnji pokret mračne energije jednog apsurdnog vremena. Stoga se moj ciklus Omaggio a Dante može tumačiti i kao svojevrsni transfer između Danteova srednjovjekovna i našeg novovjekovna pakla."

Prema njegovim riječima, sve su to slike u kojima postoji onaj unutarnji pokret mračne energije jednog apsurdnog vremena.

KotorArt, u svom jubilarnom dvadesetom izdanju, posvetio je dvije večeri obilježavanju 700 godina od smrti Dantea Aligijerija. Na platou ispred Bogorodičinog hrama publika je imala priliku da prisustvuje izvedbi multidisciplinarnе predstave autora Antuna Sbutega. Sada su pred publikom djela slikara Dimitrija Popovića.

Nakon izložbe, publika u Crkvi sv. Duha je uživala u intimnom doživljaju Betovena koji su zajednički prenijeli članovi ansambla ARS-INDUSTRIA, glumac Aleksandar Radulović, violinistkinje Milana Bjelobaba i Marija Đuranović, violista Uroš Lapčević i violončelista Dmitrij Prokofjev.



PRVA IZLOŽBA UMJETNIČKOG PROJEKTA "ŠTO JE NAMA NAŠA BORBA DALA"



Prva izložba u okviru umjetničkog projekta pod nazivom "Što je nama naša borba dala", u organizaciji Narodnog muzeja Crne Gore, povodom 80 godina od crnogorskog opštenarodnog ustanka i 70 godina od osnivanja Muzeja NOB-a, otvorena je 12. jula u Crnogorskoj galeriji umjetnosti "Miodrag Dado Đurić" na Cetinju.

Umjetnički projekat, na kojem je Narodni muzej više mjeseci radio, sastoji se iz tri segmenta: izložbe radova date tematike tzv. "starih" majstora iz fundusa Narodnog muzeja Crne Gore, izložbe radova umjetnika po pozivu autorke projekta i izložbe radova mlađih umjetnika koji su selektovani putem javnog konkursa, odnosno, odabrani od strane stručnog žirija NMCG. Izložbe su se realizovale fazno, u Crnogorskoj galeriji umjetnosti Miodrag Dado Đurić na Cetinju, u vremenskom intervalu od petnaest dana između pojedinačnih segmenata, koji u krajnjem čine jedinstvenu cjelinu.



Otvarajući izložbu, istoričarka umjetnosti i autorica projekta, dr Anastazija Miranović je kazala da je cilj ovog svojevrsnog umjetničkog "preispitivanja" prevashodno da pokaže kako je likovna umjetnost prezentovala, propagirala, artikulisala i reflektovala vrijednosne tekovine NOR-a/NOB-a, neposredno nakon rata, u socijalističkoj, federativnoj Jugoslaviji, kroz djela naših referentnih likovnih umjetnika, a kako ih percipira/interpretira, generacijama poslije, kroz umjetnička djela savremenih likovnih umjetnika. Koliko je i kako umjetnost bila angažovana po ovim temama nekad, a da li je, koliko i kako danas?

Ona je pojasnila da naziv umjetničkog projekta "Što je nama naša borba dala" čini stih pjesme "Drugarice posadimo cvijeće" pretvoren u pitanje.



- Zašto pitanje? Zato što smatramo potrebnim osvrnuti se na temeljne vrijednosne oslonce savremene Crne Gore. Na antifašizam, bratstvo i jedinstvo, na naše zajedničko slobodarsko nasljeđe i sve one značajski utemeljene društvene stigmatе koji su proizašli iz NOR-a i/ili su produkovani na tekovinama NOB-a i revolucije - kazala je dr Anastazija Miranović.

Bez obzira što je poratna umjetnost socrealističkog perioda bila dirigovana, kontrolisana, nametnuta umjetnost, prema riječima autorke projekta, ona je sobom nosila entuzijazam, polet slobodarskog, socijalističkog vremena.

- Odisala je vjerom u "bolje sutra", nerijetko produkujući vanredna djela naše istorije umjetnosti, grandiozna ne samo po formatu (koji je bio podrazumijevan i tražen), već i po umjetničkim kvalitetima. Ona nije bila puki "reklamni izlog nove postrevolucionarne vlasti", sa prikazima njenih dostignuća - bila je mnogo više od toga. Ako se pitamo: "Da li je umjetnost, u takvim prilikama uspijevala da se izdigne do svoje samobitnosti?", potvrđan odgovor je neminovan shodno uvidu u dio tih ostvarenja, koji nam omogućava prva izložba art-projekta "Što je nama naša borba dala" - zaključila je dr Anastazija Miranović.

Prva izložba projekta predstavlja značajno umjetničko nasljeđe poratne Jugoslavije socrealističkog perioda, pohranjeno/prezentovano u muzejskim zbirkaма Umjetničkog i Istorijskog muzeja Narodnog muzeja Crne Gore. Predstavljena su djela: Antuna Augustinčića, Sretna Stojanovića, Đorđa Andrejevića - Kuna, Petra Lubarde, Mila Milunovića, Aleksanda - Aca Prijića, Branka Filipovića - Fila, Voja Stanića, Miloša Vuškovića, Tome Rosandića, Rista Stijovića, Draga Đurovića, Luke Tomanovića, Antona Lukatelija, Marka Borozana, Voja Tatara, Marka Brežanina, Vere Lubarde, Velimira - Veliše Lekovića, Marijana Detonija, Borka Lazeskog, Sabahudina Hodžića, Sava Radulovića.



EVROPA DANAS: POPRIŠTE NEMOGUĆNOSTI

Tekst: Lidija Vukčević

P

Plavuše - većina je inteligentna, protivno uvjerenjima. Obilježile su mi u prijateljstvima mladost. Zahvalna sam im za razbuđivanja. I drukčiju optiku. Točku gledišta prema svem, a posebno muškom svijetu

Palac - temeljni prst koji služi kao osovina drugima i cijelom dlanu. Podignut, znak je odobravanja. U talijanskom je slično, police. Nalikuje riječi policija.

Poštari/postino/listonoša - preplaše sve pse u kvartu kad idu na biciklima ili motorinima. Ima u njima nečeg sadističkog kad uručuju pošiljku s povratnicom, sa suda. U istoimenom filmu Nino Bognini odigrao je maestralno ovo skromno zanimanje. Inače poštari u mojoj ulici, dolaze u najčudesnijim vremenima i uniformama. Na biciklima, motorima ili na noge. U bogataškim vrtovima izručeni podstanarima, bučnima od potrebe da budu shvaćeni kao gazde.

Periferija - osim u baladama nije poželjna. Ni u adresaru a ne kao prebivalište. Ipak, adresirala bih perifernim večerama, prašnjim ulicama i cvjetnim voćnjacima koješta što ne bih mogla metropolitanskim. Izvor su sveg očaja ali i mnoge utjehe. Mirišu na uštipke i štrudle, na prosušeno rublje. Blistaju osvijetljeni prozori i sjaje se svježe ulašteni brodski podovi.

Petak 13. - i to je jedno posve uscrpljeno mjesto. Jesu li neki ljudi toliko praznovjerni da namjeste sebi karmičke sile upravo tako da ih pogode iz prevelika straha? Odbijam ovu uvriježenost. Izbila sam je iz glave još u djetinjstvu zahvaljujući svojim roditeljima. Nisu priznavali nikakvu vjerojatnost osim onu nauke. Svejedno, da budem posve iskrena, zazirem od utorka 17. Zašto? E to je: Strogo pov.

Praznici - praznovanje upućuje na vrijeme bez ograničenja i sata, reda, bez uobičajene radne organiziranosti. Slični na fovistički pokret - bliži prirodi, bliži djetinjstvu, bliži divljaštvu. Iz praznovanja jednom se probude nemirne noćne smjene: sovuļjage oteklih očiju. Prije nego roboti ne odu na godišnji odmor, valja nam bdjeti i blagdanima.

Plavuše - većina je inteligentna, protivno uvjerenjima. Obilježile su mi u prijateljstvima mladost. Zahvalna sam im za razbuđivanja. I drukčiju optiku. Točku gledišta prema svem, a posebno muškom svijetu. Nešto su hladnije glave od nas. Ni crnki ni brineta. Lješnjikavih.

Plima - morska, Mjesecom izazvana. Inače, dio sintagme uz emocije: Preplavila me plima osjećaja.

Pravila - igre, politike, prava, gramatike, logike, glazbe, matematike, astronomije. Prekršaji su kažnjivi. Kad alkemičari zaposjednu kemiju. Znanost postane neugledna kao crvotočina u jezgri jabuke. Slični cijankaliju.

Pun mi je nos - ispušite ga. Ne činite to javno. Ne vičite, ne ludujte na sva zvona. A valja li izbaciti viškove kojima vas drugi srde, valja.

P. vrele (ili ladne) vode - ovaj se narodni izraz koristi kad se želi reći da nešto ne vrijedi ništa. Misli se vjerojatno na mokraću.

Pletivo, uopće ručni rad, dokaz penelopske vjivosti - ne bih baš rekla. Sudeći po sebi. Kolike primisli, koliko priželjkivanog grijeha. Jedino što je točno, pletivo smiruje nerve, pa stoga i ruke. Spušta tenzije i donekle rješava srdžbe

Postulat - pretpostavka koja latinskim izrazom dobiva na svečanom značenju. Nalikuje riječi posule, postole i riječi poslanica. Papinsko obraćanje većim grupama, etnosi.

Proljeće-jesen - ovo me podjeća na akademske godine. Provodila sam ih dosta i vani. Na predavanjima, usavršavanjima, fakultetskoj nastavi. Sad me ta dvostruka oznaka sezona podilazi dragom jezom. Gotovo je s nastavom na sveučilištima, u mirovini sam. Nametnutoj prijevremenom dobi. Zauzvrat, prestala sam se baviti književnom znanošću, kritikom. Makar malo da vratim milo za drago. Doduše, stoga i ne idem na seminare, simpozije, kongrese. Ionako to nitko ne zamjećuje osim možda mojih kolega, najprije poljskih slavista. Jer ja jedina razumijem kad ga i ne odobravam istinski njihov rukoljub.

Pariz - Središte evropskog duha. Nije. Ili nije više.



Središte je periferija. U rubovima vampirskih gradova, na sastavnicama nemogućeg. Gdje se ukrštaju ljepota i ružnoća, bizarnost i začudnost. Tamo gdje caruje samoća i čamotinja, bijeda i bezakonje. Tamo cvatu nove zaslade. Na bunjištima ideja pomalaju se kao makovi, nove ideje, neslućene simetrije, možda i škole otmjenosti. To je Evropa danas. Poprište nemogućnosti.

Poslanje - još jedna riječ iz rječnika koji je nametnula Crkva. No, istini za volju što je poslanje? Znači li išta? U praksi svakodnevnog života smrtnika poslanje je metafizički i nerazumljiv pojam koji ne znamo naseliti smislom. Duboko sam uvjeren da nema poslanja. Najmanje oni koji ga propovijedaju i nameću.

Posrnule žene - većina su produhovljene, pune milosti. To je uvjerenje posljedica ruskih lektira. Gdje su krasotice sumnjiva morala izazov rubnim likovima za teška zločinstva. Ne vjerujte u psihološka ravnala. Mislim da su kao i većina drugih ljudi oba spola. Osim što bi siromaštvo htjele ukinuti naprečac, erotskim zanatom.

Praznina - koja nastaje gubitkom, izostankom bliskih. I koju svakako treba naseliti. Nekim fiksom ili kućnim ljubimcem.

Prepisivanje - tekstova, zadaća, rješenja, udžbenika, znanstvenih radova, doktorata. Vidi pod Autorska prava. Vidjela sam u jednom južnom lipovu drvoredu ovješeno oglas: Pišem magistarske radnje i doktorate. Odnosi se jednako na obje-tri strane. Nesposobne studente, njihove profesore i buduće poslodavce.

Prepisivači - stari samostanci prerađivali su biblijske

tekstove novim inicijalima. Novi prepisivači nisu u stanju prepisati krasopisom pa prvo fotokopiraju pa kasnije kopipejstuju tuđe prepiske. I na kraju tu su i suvremeni nano post-postmodernističke autore koji te potkradaju, bezidejni i beslovnici.

Pismo - Flaubertovo, prodano u novembru 2018. za 234 tisuće eu, tek je jedno od mnogih na aukcijama licitirano i papreno prodano. Inače sinonim za pisanje, za književnost, za literaturu. Ili samo stil nekog pisca. Vijećali su u svakoj obitelji tko će napisati - onaj s najljepšim krasopisom - pismo žalbe, žalosti ili čestitke u svakoj važnijoj prilici. Ta su prava, kuvertirana poštom pisma bila rijetkost a postala su raritet u računalnim objavama... Jer, otkad vlada pismo, čini se da, protivno uvjerenjima, vladaju i pisci, kao trbuhozborci režima ili njegovi brigadisti. Usto, namjesto filozofa, postaju vodiči informatičkim magarcima. Koji riču slogovima, spelujući svoja tiskana slova, kao roboti. Filozofi podučavaju vlastodršce. Čekamo da se iz mekinja nelagode ispili neki novi Aleksandar. Ne osvoji li ponovo svoje provincije, makadamom će stići u nove Makedonije.

Pisarnica - postaje ne ured, ne kancelarija, već svekolika književnost. Zasićena spisima disketa, memorijskih stickova, megabitima nestiliziranog bitka. Nalikuje sa svojim službenicima - spisateljima, ne tako davnim austrougarskim činovnicima što se u crnim dolakticama muče s nagomilanim arhivima. Novi Franz K, ili dvojica ne manje tragičnih B.Schultz i A. Rudnjicki, trebaju se pojaviti da nas liše novih barbara koji nas pljuvačkom i mecima zasiplju u zakinutosti i manjku talenta za išta drugo...

BOŽIDAR MILIĆ: ISTINSKI GENIJE KOJI JE STVARAO S LAKOĆOM

Tekst: Slobodan Bobo Mitrović

U bilo koji segment urbane nauke on ulazi kao stvaralac, poznavalac procesa izgradnje prostora. Bio je svjestan značaja arhitekture i urbanizma kao sinteze socijalnih, ekonomskih, naučnih, tehnoloških, etnoloških karakteristika u procesu izgradnje i razvoja Crne Gore. Listajući Pobjedu iz šezdesetih i osamdesetih godina prošlog vijeka saznajemo da su poslijeratnu izgradnju Crne Gore vodili prvi crnogorski arhitekti. Bila je to časna generacija arhitekata, koji su predstavljeni u prethodnim brojevima KULT-a. Oni su autentično, izvorno inspirisani, stvarali nove ambijente Crne Gore. Među njima je posebnu ulogu imao Božidar Božo Milić (1927–2017), arhitekta, urbanista, profesor, ministar.

Ostavio je dubok trag u prostoru Crne Gore. To nije isključivo materijalni trag njegove arhitekture i urbanističkih projekata, već trag sveukupne izgradnje struke, normativa, standardizacije, legislative, osmišljenog planiranja, nastave na fakultetima. Činjenica je da je sa istom lakoćom i posvećenošću projektovao za crtaćim stolom, držao predavanja studentima ili učestvovao u izvršnoj vlasti ili naučnim skupovima ukazivao na rijetki talenat integracije svih segmenata struke u jednoj ličnosti.

Potiče iz Limljana u Crmnici, odakle je ponio zdrav odnos prema radu i životu, spoznaji snage prirode i ostao inspirisan dubinom zavičajne ljubavi.

Diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu (1959). Boravio na usavršavanjima u Holandiji, Francuskoj i Belgiji. U Zavodu za urbanizam Titograda je rukovodilac, vodeći planer i projektant (1969-79).

Na samom početku karijere, u nedostatku stručne literature, izdaje knjige: Standardi u urbanističkom planiranju (1964); Tercijalne djelatnosti kod izrade GUP-ova (1969); te formira bazu normativnog planiranja.

Na zgradi "Drvoimpexa" (1968) dolazi odmah do izražaja njegova sklonost ka istinitoj arhitekturi koja izrasta iz funkcije i konstruktivnog sistema objekta u skladnim proporcijama. Robnom kućom "Beko" (1969) B. Milić reaguje vizuelnim smirivanjem gradskog Trga Ivana



Milutinovića, zatvorenim fasadnim platnima, a u parteru robne kuće pasażnim perforacijama uvlači trg u objekat.

Među prvim poslijeratnim arhitektima, B. Milić se nalazi na projektima velikih fizičkih struktura. Zgrada Kliničko-bolničkog centra (nagrađen, 1974, koautor s arh. M. Popovićem) je impresivnog volumena, dosljedna bolničkoj i medicinskoj tehnologiji. Arhitekturu bazira na vidnim elementima konstrukcije kojom detaljnije fasade, na moćnoj trokrakoj osnovi objekta.

U istom arhitektonskom maniru, kontrapostiranjem kuba, naglašenih vertikalala i horizontalala, objekat Osnovnog suda u Podgorici (1981) nosi snagu i ozbiljnost primjerenu mjestu u kojem se uspostavlja pravo i pravda.

Radeći na projektu "Južni Jadran" Ujedinjenih nacija

(1967-70), B. Milić se kao i drugi crnogorski arhitekti edukovao u planiranju prostora sa ekspertima iz svijeta, direktno radeći GUP Budve.

Autor je više od pedeset prostornih, generalnih i detaljnih urbanističkih planova u Crnoj Gori, Podgorici, tokom čitave karijere.

Svojim ukupnim djelovanjem Milić postaje sekretar Republičkog komiteta za urbanizam, građevinarstvo, stambene i komunalne poslove u Izvršnom vijeću SR Crne Gore (1979- 86), što je u funkciji današnjeg ministra održivog razvoja. Njegova istraživanja su autentična, zasnovana na sopstvenom iskustvu i saznanjima. U bilo koji segment urbane nauke on ulazi kao stvaralac, poznavalac procesa izgradnje prostora. Bio je svjestan značaja arhitekture i urbanizma kao sinteze socijalnih, ekonomskih, naučnih, tehnoloških, etnoloških karakteristika u procesu izgradnje i razvoja Crne Gore.

Odrabrio je doktorat (1988): Urbano i graditeljsko naslijeđe Crne Gore u funkciji razvoja sa posebnim osvrtom na istorijski razvitak i razvojne perspektive Cetinja. Ova disertacija odštampana 2017. je prvi dragocjeni dokument o istoriji graditeljstva XIX i XX vijeka. tj. Knjaževine i Kraljevine Crne Gore te početka XX v.

Više od pedeset naučnih radova iz arhitekture i urbanizma, u domaćim i stranim publikacijama su vidno popunili nedostatak autentične stručne literature (Kulturno istorijski spomenici, gradske i ruralne aglome-

racije na obalama Skadarskog jezera, 1980; Studija o prostornom i urbanom aspektu smanjenja seizmičkih rizika, 1987; Katastrofalan zemljotres u Crnoj Gori kao opomena i putokaz, 1988; Istorijski i graditeljski razvitak Podgorice, 1988; Arhitektura XX vijeka u Crnoj Gori, 1992; i desetine priloga u časopisima zbornicima, enciklopedijama).

Na Građevinskom fakultetu UCG (1982-2014) je profesor i jedan od inicijatora osnivanja Arhitektonskog fakulteta u Podgorici. Milićeva projektantska iskustva rezultiraju praktičnom pedagogijom na univerzitetu. Član je bio desetine jugoslovenskih komisija, stručnih udruženja i zavoda koji su razvijali i standardizovali urbanističko i arhitektonsko stvaralaštvo. Dobitnik je ordenja, odlikovanja i strukovnih nagrada.

Božidar Milić je talentom, znanjem, vještinom, naučnim djelovanjem bio potpuna akademska ličnost. Do sedamdesetih godina XX vijeka arhitektonska scena u Crnoj Gori je bila obilježena kreativnim individualcima, dok je B. Milić prvi među kolegama počeo da sistematizuje urbano planiranje i arhitekturu nizom komparativnih procesa. Odlaskom Milića ostala je praznina koja još nije popunjena.

Zasluzeno poštovanje iskazano je uspostavljenjem nagrade "Božidar Milić" za afirmaciju kritičko-teorijske misli u oblasti arhitekture, urbanizma, prostornog planiranja, zaštite graditeljskog naslijeđa, kao i unapređenja nastave iz oblasti arhitekture i građevinarstva.



CRNOGORSKA DRŽAVA PRED IZAZOVIMA DEMOKRACIJE

DIO II.

Pišu: Danilo Ivezić i Dragutin Lalović

3. Personalni profil "ekspertske-nepolitičke" Vlade Crne Gore

Proces konstituiranja nove vlasti, koju su formirali prikazani politički akteri, bio je izuzetno složen i zahtjevan, s obzirom na činjenicu da im je zajednički nazivnik bila isključivo "smjena nedemokratske i korumpirane depesovskoke vlasti". Izborni uspjeh iznenadio je i njih same, zatekavši ih nespemne za preuzimanje državnih odgovornosti. Lakši dio posla pri preuzimanju vlasti ipak je ubrzo nakon izbora obavljen, tako što je formirana nova zakonodavna vlast, u kojoj je funkcija predsjednika Skupštine Crne Gore pripala čelniku Demokrata (odnosno koalicije "Mir je naša nacija") Aleksi Bečiću. Mnogo je složeniji i neizvjesniji bio proces konstituiranja nove koalicijske izvršne vlasti. U postupku predlaganja mandatarata i sastava Vlade odmah je iskrslilo pitanje tzv. političkih zasluga i ambicija lidera triju koalicija, "zaslužnih osoba". Bila su potrebna preko tri mjeseca (prekoračen je ustavni rok od 90 dana) da se usaglasi sastav Vlade. Sve je prelomljeno čuvenim sastankom čelnika pobjedničkih koalicija u manastiru Ostrog (u rujnu 2020.), u organizaciji mitropolita Amfilohija Radovića, čime je potvrđeno, ako je bilo ikakvih dilema, tko je stvarni šef pobjedničke koalicije. Amfilohije je svojim autoritetom ne samo nametnuo mandatarata nego i iz sastava Vlade isključio čelnike Demokratskog fronta. Tako je Amfilohije, preko svog povjerenika, mandatarata Zdravka Krivokapića, preuzeo u svoje ruke i svjetovnu vlast, s imperativnim zadatkom da najprije riješi pitanje statusa svoje "Pravoslavne crkve u Crnoj Gori", da ukloni sva sporna pitanja iz Zakona o vjerskim zajednicama (koji je izazvao molibane i litije koje su prokrstarile Crnom Gorom u 2019. i početkom 2020).

S pravom prozvana "manastirskom", i s obzirom na mandatarata, i s obzirom na personalni sastav, i s obzirom na njene političke ciljeve, a da bi se koliko-toliko zabašurio njen klerikalni karakter i uvjerljivo obrazložilo zašto u njenom sastavu nema lidera pobjedničkih stranaka – nova Vlada je najavljena kao

"ekspertska i nestranačka". Tek na sjednici Skupštine Crne Gore održane 4. 12. 2020. (preko tri mjeseca nakon izbora) konstituirana je nova Vlada s dvanaest ministara (premijer će je nazvati "apostolskom", ne samo zbog broja), te s predsjednikom i jednim potpredsjednikom.

Obratimo sada punu pažnju na to tko su ministri-eksperti Vlade Crne Gore iz 2020. godine. Podaci o njima su većim dijelom (za neke ministre nema podataka) iz službenih biografija na stranici Vlade Crne Gore, i podataka koji su dostupni na internetu. Što se iz tih karijera može iščitati i u kojoj mjeri one mogu odgovoriti na uporno isticanje (iz kruga Vlade i njenog predsjednika) da se radi o ekspertima i nepolitičkim (nestranačkim) osobama?

Predsjednik Vlade prof. dr. sc. ZDRAVKO KRIVOKAPIĆ ima zavidnu znanstvenu karijeru kao profesor na Mašinskom fakultetu u Podgorici, gdje je i diplomirao 1981. godine. Proglašen je najboljim studentom iste godine kada je dobio i nagradu "19. decembar" (nagrada Titograda/Podgorice). Magistrirao je u Beogradu, a doktorirao u Podgorici 1993. godine.

U okviru znanstveno-istraživačke djelatnosti objavio je više od 250 radova u međunarodnim i domaćim časopisima, međunarodnim i domaćim konferencijama. Autor je 16 knjiga i 13 skripti. Realizirao je 14 znanstveno-istraživačkih projekata i 22 stručna projekta.

U statusu je redovnog profesora na Mašinskom fakultetu.

Sve reference ukazuju na stručnost, striktno u sferi znanstvene karijere. U sferi politike gospodin Krivokapić nema apsolutno nikakvog iskustva niti je ikad bio član bilo koje političke partije u Crnoj Gori. U godini izbora (2020.) osnovao je NVO "Nećemo se odreći Crne Gore", koja je okupljala dio profesorske strukture Univerziteta Crne Gore (pobornici su učesnici litija, molibana i "zaštite SPC u Crnoj Gori") što je jedini njegov politički angažman, ali i dovoljna referenca da postane "glavni igrač" Amfilohija i SPC

u Crnoj Gori na izborima i kasnijim događanjima oko konstituiranja Vlade.

U javnosti su zabilježeni brojni njegovi "biseri" koji svjedoče o nepostojanju bilo kakvog političkog iskustva i komunikacije u javnoj sferi s pozicije funkcije koju obnaša. Čujmo ga:

"Apostolska vlada"; "Snaga vjere koja može pomicati planine"; "U zdravom duhu zdravo tijelo, a ne obrnuto"; "Pričest štiti od korone"; "Istinska vjera ne dozvoljava mogućnost zaraze" ... Kao i postupci koji se mogu objasniti samo vjerskim fanatizmom: pričest iz iste žlice, ljubljenje ikona, poda i čivota, ljubljenje mrtvaca, odlazak na sahrane vjerskih poglavnika u druge države sa članovima Vlade. Za koje nije jasno jesu li službene ili privatne. Posljednji primjer je njegovo prisustvo, sa članovima Vlade (M. Spajić i V. Bratić) sahrani umirovljenog episkopa Atanasija (Trebinje 2/2021.), zagovornika genocidne politike u BiH devedesetih godina prošlog vijeka, osvjedočenog negatora Crne Gore i svega crnogorskog.

Šest mjeseci nakon izbora (3./2021.) Vlada na čijem je čelu gospodin Krivokapić još uvijek nije donijela dva temeljna dokumenta: Program rada Vlade i Državni proračun Crne Gore za 2021. godinu.

Potpredsjednik Vlade dr. sc. DRITAN ABAZOVIĆ čelnik je Građanskog pokreta URA. Za razliku od predsjednika Vlade, gospodin Abazović ima reference koje ga mogu odrediti u kategoriju eksperta, čime zadovoljava polovicu one najave o karakteru "nove Vlade". Diplomirao je na Fakultetu političkih nauka, smjer Politologija, na Univerzitetu u Sarajevu, stekavši zvanje diplomiranog politologa. Bio je student generacije i dobitnik "Zlatne značke" i "Zlatne povelje" Univerziteta u Sarajevu. Magistrirao je 2008. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore, na smjeru Međunarodni odnosi. Doktorirao je 2019. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, odbranio je doktorsku disertaciju na temu "Globalna politika – Etički aspekti globalizacije". 2012. jedan od osnivača političke partije Pozitivna Crna Gora. Od 2012. do 2020. godine obavljao funkciju poslanika u Skupštini Crne Gore. 2015. godine jedan od osnivača, a od 2017. godine predsjednik Građanskog pokreta URA. Iz navedenog se može iščitati da ima obrazovanje (doktor politologije) i iskustvo političkog djelovanja. Gospodin Abazović osim potpredsjedničke ima i funkciju Koordinatora svih službi bezbjednosti, što još više usložnjava njegovu poziciju i ulogu u Vladi. Promjene u ovom izuzetno osjetljivom sektoru nijesu samo stvar unutarnje po-

litike Crne Gore već imaju i značajnu međunarodnu težinu, u prvom redu spram članstva i pozicije Crne Gore u NATO-u. Zagovornik je "demontaže sustava prethodne vlasti", uz uobičajene odrednice demokratizacije, eliminiranja kljentelizma, korupcije, sprege vlasti i kriminalnog miljea, do (kao krajnjeg cilja) prisiljavanja sadašnjeg Predsjednika Crne Gore na ostavku i eliminaciju iz politike njega i njegovih kadrova, što ga s takozvane opće spušta na ličnu, privatnu sferu. U istupima, pogotovo na mrežama (Twitter), ova osobna razina prema drugima, i sebi samom, je jako izražena. Već je uobičajeno da na svom profilu gospodin Abazović i prije službenih priopćenja tijela i institucija "obavještava javnost" o hapšenjima (iako se ne radi o hapšenjima u doslovnom smislu riječi), o "obračunu" s kriminalnim miljeom, s pojedincima od kojih niti jedan nije završio u istražnom zatvoru, što je u najmanju ruku čudno s obzirom na to o "kakvim kriminalcima i korumpiranim političarima" se radi u tim objavama. Ne osporavajući dr. Abazoviću stručnost, iskustvo i želju za promjenama, ipak je metoda koju koristi najblaže rečeno pogrešna, uz napomenu da mnogo toga u promjenama "po dubini" prolazi ispod radara ovog građanski i europski (samo)definiranog političara. Nastup u Skupštini Crne Gore s podignutim prijetecim prstom i pojačanim tonom u obraćanju poslanicima DPS-a, kao i verbalnom prijetnjom da će ih hapsiti, ocrtavaju i dodatno, sklonosti gospodina Abazovića. U svojoj službenoj biografiji na stranici Vlade CG u znanstvenim referencama navedene su knjige (jedna) i članci u stručnim časopisima u kojima dominira tema etike (pravde, morala) i politike.⁴ Što je od toga u djelovanju potpredsjednika Vlade odgovorit će budućnost.

A evo kakav je personalni, stručni i politički profil dvanaestočlane "apostolske vlade":

1) Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – dr. sc. VLADIMIR LEPOSAVIĆ. 2008. diplomirao je na [Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu](#). Dobitnik je stipendija Robert Schuman i Fulbright. Specijalizirao se za područje međunarodnih ljudskih prava na [američkom sveučilištu Washington, Pravni fakultet u Washingtonu DC](#). Doktorirao je iz područja međunarodne zaštite manjina 2016. godine na [Pravnom fakultetu Sveučilišta u Beogradu](#). Autor je tri monografije i nekoliko znanstvenih studija i članaka iz područja međudržavnog prava i među-

⁴ Primjer: Abazović, Dritan (2013) Realpolitika i etika, *Matica*, Časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu, godina XIV, broj 54, Podgorica.

narodnih ljudskih prava. Njegovu knjigu *Uhvaćeni u vršenju svojih prava* objavila je [Matica Srpska - Udruženje članova u Crnoj Gori](#). Od 2018. do 2020. služio je kao viši pravni savjetnik Mitropolije crnogorsko-primorske [Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori](#), posebno angažiran na osporavanju Zakona o slobodi vjeroispovijesti, pogotovu u dijelu koji regulira pitanje imovine i pravne osobnosti, što će biti i njegova prva i prioritetna aktivnost na donošenju izmjena toga zakona, sukladno zahtjevima SPC.

Njegova profesionalna karijera samo u manjem dijelu je vezana uz Crnu Goru, što je vidljivo iz prethodnog, a referenca za ekspertnost njegov je angažman u okvirima SPC. Iako se deklarira nestranačkom osobom, njegovo sudjelovanje u aktivnostima na "zaštiti srpskih interesa" u Crnoj Gori je znakovito. Na [parlamentarnim izborima 2012. godine](#), podržavao je i govorio o srpskom jedinstvu na skupovima koalicije srpskih nacionalističkih stranaka Srpske liste (Dobro Dedeić), [Narodne stranke](#) (Predrag Popović), [Domovinske srpske stranke](#) (Aleksandar Stamatović) i [Stranka srpskih radikala](#). U 2014. godini, Leposavić podržava [Socijalističku narodnu partiju Srđana Milića](#) na lokalnim izborima i drži govore u njihovoj kampanji u kojima oštro kritizira moguće pristupanje Crne Gore [NATO-u](#). Karakterističan je njegov komentar vezan uz presudu za pokušaj državnog udara u Crne Goru i očekivanu odluku Apelacionog suda da će u slučaju potvrde presude (kojom su optuženici osuđeni na zatvorske kazne, među njima i lideri Demokratskog fronta) donijeti hitno zakon o amnestiji kojim će navedene osobe osloboditi zatvorske kazne. Zabrinjavajuće je da je ovu izjavu dao kao ministar pravde u Vladi Crne Gore. Na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije ministra pravde, ljudskih i manjinskih prava.

2) Ministarstvo unutrašnjih poslova – mr. sc. SERGEJ SEKULOVIĆ – Kao i kod prethodnog ministra na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije ministra Sekulovića.

Sekulović je [crnogorski odvjetnik](#) i [nezavisni političar](#). Magistrirao je na temi ljudskih prava i jako je bio angažiran u sferi civilnog društva. Ima i određeno iskustva u političkom djelovanju. Bio je pravni savjetnik [predsjednika Skupštine Crne Gore Ranka Krivokapića](#), a kasnije i [ministra rada i socijalne skrbi Borisa Marića](#) u [privremenoj vladi 2016. godine](#). Bio je i član [Pokreta za promjene desnog centra \(Nebojša Medojevića\)](#) do njegovog uklanjanja iz stranke 2010. godine. 2019. godine osniva NVO CEGAS – Cen-

tar za građanske slobode, (sa Borisom Marićem) koja se istakla nizom projekata iz oblasti jačanja ljudskih prava i građanskog aktivizma. Autor je, s Borisom Marićem, studije "Sloboda okupljanja između osnovnog ljudskog prava i politizacije" iz koje je, s obzirom na funkciju u Vladi, interesantno navesti slijedeći stav: "...Sloboda okupljanja nije nederogabilno pravo, odnosno podliježe ograničenjima. Ta ograničenja nisu postavljena arbitrarno, iako nije lako predvidjeti tumačenje, jer je ono u nemalom broju slučajeva zavisno od konteksta. Garantuje se pravo na mirno okupljanje, pri čemu se pojam mirno ne tumači samo u smislu akata fizičkog nasilja, nego i u vrijednosnom smislu. Nije mirno okupljanje ono koje nosi potencijal za nasilje ili kojim se propagiraju stavovi koji su u dubokoj suprotnosti sa demokratskim vrijednostima.

Takođe, mirno ne znači i zastupanje većinskog mišljenja. Kada bi to tako bilo, onda demokratija ne bi bila živ proces koji oblikuje društvenu stvarnost, već dogmatizovan statički društveni poredak. Tu se krije i najveća vrijednost prava na mirno okupljanje, jer je upravo korišćenje ovog prava dovelo do društvenog progressa i promjena negativnih praksi..." Gospodin Sekulović nesumnjivo spada u članove Vlade koji u potpunosti ispunjavaju kriterije ekspertnosti i nestranaštva.

3) Ministarstvo odbrane – prof. dr.sc. OLIVERA INJAC. Diplomirala je na [Filozofskom fakultetu u Nikšiću](#) 1999. godine, a postdiplomski studij završila 2005. na [Fakultetu političkih nauka u Podgorici](#). Magistrirala je na fakultetu političkih nauka u Podgorici i doktorirala na temu "Kulturni aspekt međunarodne sigurnosti" u siječnju 2011. Bila je zaposlena u [Ministarstvu unutrašnjih poslova Crne Gore](#) od 2000. do 2007. godine, kao dio Službi javne sigurnosti i Odjela za analitiku, kao neovisni savjetnik i analitičar.

Na [Sveučilištu u Donjoj Gorici u Podgorici](#) zaposlena je od 2008. godine, kao profesorica sigurnosti (jedini profesor sigurnosti u Crnoj Gori). Bila je profesor na svim nivoima studija za predmete iz oblasti nacionalne i međunarodne bezbjednosti, bezbjednosnih rizika i bezbjednosne kulture. U periodu od 2011. do 2016. godine pokrivala je funkciju rukovodioca Studijskog programa za bezbjednost.

Prije započinjanja akademske karijere, u periodu od 2000. do 2008. godine radila je u [Ministarstvu unutrašnjih poslova Crne Gore](#).

Prof. dr Olivera Injac autor je brojnih znanstvenih

članaka u monografijama i knjigama iz oblasti bezbjednosti. Učesnik je znanstvenih i stručnih skupova u zemlji i inozemstvu, a bila je i gostujući predavač na nekoliko univerziteta i međunarodnih institucija. Angažirana je na nacionalnim i međunarodnim znanstveno-istraživačkim projektima, i kao ekspert-konsultant za međunarodne i nacionalne institucije.

Navodno je ona "kandidat Bruxellesa". I njene su profesionalne reference potpuno nesumnjive. Međutim, njeni prvi potezi vezani uz kadrovska rješenja u [Ministarstvu i Obavještajno-bezbjednosnom direktoratu-OB](#)D (postavljanje ljudi sklonih SPC i Rusiji; postavljanje aktivnog oficira vojske na mjesto državnog sekretara i sl.) dovode u pitanje tvrdnju o njoj kao evropskom kadru. Ozbiljna upozorenja o propustima i nepoštovanju procedure kao i mogućnosti kompromitacije klasificiranih dokumenata upućena su na adresu [Ministarstva, ministrice i potpredsjednika Vlade iz centrale NATO-a u Bruxellesu](#).

4) Ministarstvo financija i socijalnog staranja – mr.sc. MILOJKO SPAJIC. Na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije.

Nakon srednje škole (u Pljevljima) obrazovanje nastavlja u Japanu (Osaka). Magistar je [financijskog inženjeringa](#). Kao stipendista japanske vlade završio je osnovne studije na japanskom jeziku, a potom završio master studije u Parizu. Radio je na Wall Streetu, kao i u Tokiju i Singapuru.

Službeno ne pripada nijednoj političkoj stranci, ali je bio itekako angažiran tokom izbora 2020. kao član stručnog tima Zdravka Krivokapića. U periodu litijanja po Crnoj Gori lobirao je u SAD za interese SPC. Govoreći o razlozima povratka u Crnu Goru Spajić kao glavni navodi: usvajanje Zakona o slobodi vjeroispovijesti. Dodao je da se, dok se situacija ne popravi, neće "maknuti" iz Crne Gore i da niti jedan ozbiljan investitor neće vjerovati državi u kojoj se institucija poput [Srpske pravoslavne crkve](#), koja postoji osam stoljeća, oduzima imovina. Ovaj politički angažman je osnovna referenca njegovog mjesta u Vladi CG. Prvi potez ministra financija bio je zaduživanje Crne Gore na međunarodnom tržištu kapitala s iznosom od 750 miliona € (izdavanjem obveznica s kamatom 2,95%), tako reći preko noći u tajnosti uz jedno "genijalno" obrazloženje: da su morali raditi u tajnosti jer bi im bivša vlast preko "svojih veza" to onemogućila. Iako je rečeno da će javnost dobiti na uvid dokumentaciju o cijelom poslu do danas to nije učinjeno. Interesantan je i podatak koji se navodi na internetu da pored *maternjeg srpskog jezika*, govori još...

5) Ministarstvo vanjskih poslova – ĐORĐE RADULOVIĆ. Rođen je u Podgorici, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je 2009. godine na [Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore](#), na smjeru politologija. Na istom fakultetu trenutno je magistrant političkih nauka. Diplomatsku karijeru u [Ministarstvu vanjskih poslova](#) započeo je u Kabinetu generalnog sekretara od januara do oktobra 2011, nakon čega je radio kao ataše u Generalnom direktoratu za bilateralne poslove u [Direkciji za Europu i Zajednicu nezavisnih država](#). Od 2013. do 2016. godine obavljao je poslove II. sekretara u Kabinetu državnog sekretara za politička pitanja [Ministarstva vanjskih poslova](#). Od 4/2016. do 2/2020. godine radio je u [Ambasadi Crne Gore u Bukureštu, Rumunjska](#). U periodu od 10/2017. do 6/2018. bio je otpravnik poslova. U periodu od 2. mjeseca do 8/2020. godine pokrivaio je funkciju direktora [Direkcije za evropsku susjedsku politiku u Ministarstvu vanjskih poslova](#), dok je od 8. mjeseca do 12/2020. godine radio kao direktor [Direkcije za EU u Ministarstvu vanjskih poslova](#). Profesionalna karijera sukladna funkciji koju obnaša. Svoj početak ministriranja obilježit će nezapamćenom diplomatskom aferom, povlačenjem svih ambasadora Crne Gore "na konzultacije" u Podgoricu uz napomenu "da kupe kartu u jednom smjeru" kao i opozivom sedam ambasadora bez prethodne suglasnosti s [Predsjednikom Crne Gore](#). Njegovo opravdanje ovakvih poteza je, uz tumačenje Bečke konvencije, "zadivljujuće". Povučeni ambasadori se još uvijek nalaze u Podgorici, a da sa njima nijesu obavljani nikakvi razgovori.

6) Ministarstvo javne uprave digitalnog društva i medija – mr. sc. TAMARA SRZENTIĆ. Na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije.

Rođena na [Cetinju](#). Diplomirala je na [Kalifornijskom državnom univerzitetu](#) i magistrirala na [Univerzitetu Templ u Filadelfiji](#).

Ima više od 15 godina iskustva u vladinoj reformi, vođenju politike i digitalne transformacije. Tokom protekle dvije administracije u Kaliforniji, Tamara Srzentić je zagovarala prioritete inicijative politike i strategije digitalnih usluga i javnih transformacija za petu najveću ekonomiju na svetu. U ovom periodu, Kalifornija je preoblikovala politike i standarde, pokrenula javno-privatna partnerstva, uštedjela novac, poboljšala usluge i izgradila trajne mogućnosti za inovacije i pružanje digitalnih usluga. Također je izgradila dva [startupa](#) za državu Kaliforniju.

2017. godine učestvovala je u osnivanju i postala

zamjenica direktora Ureda za inovacije u Kaliforniji pri Kalifornijskoj zdravstvenoj i humanitarnoj službi koja je bila odgovorna za poticanje inovacija za 13 državnih odjeljenja od 30.000 zaposlenih sa godišnjim budžetom od oko 160 milijardi dolara, pružajući zdravstvene i socijalne usluge za skoro jednu trećinu svih stanovnika Kalifornije.

Bila je dio osnovnog tima koji je radio na uspostavljanju Ureda za digitalne inovacije – koja se fokusira na poboljšanje korisnosti, pouzdanosti i korisničkog iskustva najvažnijih digitalnih usluga u Kaliforniji.

Nedavno je vodila tim koji je kreirao web stranicu za odgovor Kalifornije na [Kovid-19](#).

Izjašnjava se kao [Crnogorka](#) i da govori [crnogorskim jezikom](#).

[Reference je kvalificiraju za kvalitetno vođenje reformi javne uprave i kolokvijalno nazvano digitalnog društva i medija.](#)

7) Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta – prof. dr. sc. VESNA BRATIĆ. Ovo ministarstvo, koje je nastalo spajanjem čak četiri ministarstva iz prethodnog perioda, je odista frankenštajnski eksperiment nove vlasti. Ono je i pokazatelj odnosa spram bitnih i određujućih obilježja društva, onoga što definira Crnu Goru. Spojiti prosvjetu, nauku, kulturu i sport u jedno može samo netko tko crnogorska identitetska obilježja hoće revidirati ili negirati.

Na samom početku treba reći da je ovaj megaresor povjeren osobi koja ni u čemu i ni po čemu ne spada u prostor identitetskih odrednica Crne Gore, ni kao države ni kao kulturne zajednice.

Vesna Bratić rođena je u Trebinju (BiH). Osnovnu školu i gimnaziju je završila u Bileći. Filozofski fakultet, Odsjek za engleski jezik i književnost, završila je u Nikšiću 2000. godine. Od 2003. angažirana je kao suradnik u nastavi u Institutu za strane jezike. Magistrske studije završila je na Filološkom fakultetu u Beogradu gdje je 2007. godine obranila magistarsku tezu iz oblasti moderne srpske i američke književnosti, analiziravši pripovjedne postupke Aleksandra Tišme i Williama Faulknera. Doktorirala je 2012. na istom fakultetu, obranivši tezu pod naslovom "Slike Amerike u djelima Sama Sheperda i Davida Mameta". U zvanje docenta birana je juna, 2013. godine, a u zvanje vanrednog profesora 2018. Predaje Književnost klasicizma i sentimentalizma, Književnost romantizma, Američku književnost 4. i Osnove književnog prevođenja na Odsjeku za engleski jezik i književnost

Filološkog fakulteta i Engleski jezik III. i Engleski jezik IV. na Elektrotehničkom fakultetu. Vesna Bratić je dobila crnogorsko državljanstvo tzv. prirođenjem, po zakonu u okviru "potrebnog kadra" za Crnu Goru (zapošljavanja na Filozofskom fakultetu u Nikšiću).

Bila je jedan od osnivača nevladine organizacije "Nećemo se odreći Crne Gore", osnovane 2020. godine, na čelu sa [Zdravkom Krivokapićem](#). Naslijedila je Krivokapića na mjestu predsjednika nevladine organizacije, nakon njegovog preuzimanja liste Za budućnost Crne Gore.

Vesna Bratić je samoproglašena [srpska nacionalistkinja](#). Sama kaže: "Čovjek mi je rekao: Ti si srpski nacionalist, kao da je to uvreda. Ja sam. Ja sam nacionalist. Srpski. Neću biti Belgijanac. To samo znači da volim svoj narod".

Zbog članka hrvatskog novinara [Borisa Dežulovića](#), pod nazivom "Spasimo srpska svetišta", o [manastiru Ostrog](#), nazvala ga je "građaninom, kvazi ljevičarom" i "ustaškim smećem". Na svom Facebook profilu objavila je fotografiju s opisom: "Žena je žena, čak i kad je [četnica](#)". Među njene bisere je i izjava da "žene u Crnoj Gori nose crninu za Kosovom, što joj je rekla njena baba".

Vesna Bratić ništa ne profilira za resor na čijem je čelu – ni stručnost, ni ideološko uvjerenje, ni nacionalna opredijeljenost, ni njen svjetonazor. Zaključak je da je njen zadatak u okviru projekta zajedničkog urušavanja svih identitetskih i bilo kakvih drugih odrednica državnosti i crnogorskog društva. Ortodoksna vjernica i poklonica SPC u Crnoj Gori i protivnica antifašističke tradicije Crne Gore. Među njenim prvim potezima, kao ministrice, bilo je prebacivanje službene stranice Ministarstva s latiničnog na ćirilčno pismo (Politika-dnevnik RS ju je nazvala "Prvom ćirilčnom ministarkom u Crnoj Gori"). Uvidajući, vjerojatno, o kakvoj gluposti se radi, službena stranica je vraćena na latinično pismo. Zbog svega ovoga zloslutno zvuči njena izjava da Ministarstvo priprema izradu "Nacionalnog programa razvoja kulture 2021- 2025.", kao i "Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore".

8) Ministarstvo zdravlja – dr. JELENA BOROVINIĆ-BOJOVIĆ. Rođena je u Podgorici, gdje je završila osnovnu i srednju školu, nagrađena je diplomom "Luča".

Akademsko obrazovanje započinje na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gdje je diplomirala 2001. godine. Specijalizaciju iz Interne medicine na

istom fakultetu završava 2009. godine. Subspecijalističke sudije iz oblasti pulmologije na beogradskom Univerzitetu okončala 2016. godine. Trenutno je na doktorskim studijama iz Interne medicine na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu.

Radni vijek započela je kao liječnica opće prakse u Zavodu za hitnu medicinsku pomoć i Domu zdravlja Podgorica 2002. godine. 2002-2009. godine radi na Infektivnoj klinici Kliničkog Centra Crne Gore. Internista je na Odjeljenju Pulmologije u KCCG do 2016, a kao subspecijalista pulmolog na Odjeljenju Pulmologije Interne Klinike ostaje do 2020. godine. Uz ove profesionalne reference dolazi i "Liječila je pokojnog Mitropolita crnogorsko-primorskog [Amfilohija](#) tokom njegovog boravka u Kliničkom centru Crne Gore i o tome obavještavala javnost. Uz problematična kadrovska rješenja i "čišćenje starih kadrova" jedan od najvećih problema ovog Ministarstva i nje kao ministrice, a i cijele Vlade, je ukupna izrazito loša epidemiološka situacija u Crnoj Gori. Izrazito veliki rast oboljelih i umrlih, nesnalazjenje i neblagovremeno poduzimanje određenih mjera, političko a ne stručno procjenjivanje i primjena mjera rezultirali su činjenicom da je Crna Gora uvjerljivo na prvom mjestu u svijetu po broju oboljelih na 100. tisuća stanovnika, da Crna Gora nije riješila nabavu cjepiva, da ima izuzetno mali postotak cijepljenih i sl. Tu je i jedan kuriozitet, ministrica je odbila (skupa s Vladom) donaciju petnaestak tisuća doza cjepiva koju su bili spremni donirati poslovni ljudi izvan Crne Gore. Ukupna situacija što se tiče COVID-a 19 je zabrinjavajuća za Crnu Goru.

9) Ministarstvo ekonomskog razvoja – mr. sc. JAKOV MILATOVIĆ. Rođen je 1986. godine u Podgorici, gdje je i završio osnovnu školu i gimnaziju.

Osnovne studije u oblasti ekonomije završio je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta Crne Gore, s prosječnom ocjenom 10 i bio student generacije. Dobitnik je brojnih domaćih priznanja od Ministarstva prosvjete, Univerziteta Crne Gore, Ministarstva vanjskih poslova, Atlas grupe i dr. Proveo je jednu studijsku godinu na Univerzitetu savezne države Illinois (Illinois State University), jedan semestar na Univerzitetu za ekonomiju i biznis u Beču (WU Wien), i jednu studijsku godinu na Univerzitetu u Rimu (La Sapienza).

Magistarske studije u oblasti ekonomije završio je na Univerzitetu Oxford.

Radno iskustvo započeo je u NLB banci u Podgorici

kao dio tima za upravljanje rizikom, zatim u Deutsche bank u Frankfurtu u timu za procjenu kreditnog rizika zemalja sa fokusom na zemlje Centralne i Istočne Evrope. Od 2014. godine radi u Evropskoj banci za obnovu i razvoj (EBRD) u timu za ekonomsku i političku analizu, prvo kao ekonomski analitičar za regiju jugoistočne Evrope a nakon unapređenja u poziciju ekonomiste pokriva zemlje Zapadnog Balkana iz ureda u Podgorici. Godine 2018. biva unaprijeđen u glavnog ekonomistu sa zadatkom da pokriva zemlje EU, uključujući Rumunjsku, Bugarsku, Hrvatsku i Sloveniju iz ureda u Bukureštu.

Druga iskustva i usavršavanja stjecao je kroz programe i škole Ujedinjenih nacija u New Yorku, njemačke Fundacije Konrad Adenauer u Podgorici, Ambasade Crne Gore u Rimu, Ureda za međunarodnu suradnju Ekonomskog fakulteta u Podgorici, Oxbridge Academic Programs u Oxfordu, Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) u Londonu, Londonske škole ekonomije (LSE) i Univerziteta u Pekingju, Liderske akademije Univerziteta Standford i Univerziteta u Beogradu.

Profesionalna karijera svjedoči o tome da je ministar dorastao za provođenje strukturnih reformi, pomoć gospodarstvu i građanima, poticajne mjere za turističku sezonu, osnaživanje poslovnog ambijenta, u okviru proglašavanja ove godine, od strane Vlade, godinom socijalne pravde.

10) Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – mr. sc. ALEKSANDAR STIJOVIĆ. Na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije.

Završio je Srednju šumarsku školu u Beranama. Potom je upisao Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu. Prema podacima s profila na LinkedIn mreži, Stijović 2010. godine upisuje dvogodišnje master studije također na Šumarskom fakultetu u Beogradu. Kao glavni inženjer bio je zaposlen u Institutu za šumarstvo Crne Gore, od 2014. do 2018. godine. Preko osam godina je bio angažiran u Institutu za šumarstvo Crne Gore na projektu kao ekspert za zdravlje šuma. Bio je angažiran i na mnogim drugim projektima u trajanju od po nekoliko mjeseci do godinu i više i to u važnim resorima od Delegacije Evropske unije u Podgorici preko nacionalnih parkova Crne Gore, Međunarodnom centru za održivi razvoj sistema energije, vode i životne sredine, Evropske banke za ruralni razvoj, Svjetske banke. Reference ga određuju kao stručnjaka za područje koje pokriva u Vladi. Sa službene stranice Ministarstva vidljiva je značajna aktivnost ministra na terenu, u smislu posjeta različitim

mjestima, pojedincima i poljoprivrednim dobrima. Činjenica je da još uvijek ne postoji strategija razvoja i djelovanja kao ni prioritetni programi razvoja u oblasti drvoprerađivačke i poljoprivrede.

11) Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma – prof. dr. sc. RATKO MITROVIĆ. Rođen je 1956. godine. Diplomirao na Arhitektonsko-građevinskom fakultetu Univerziteta u Nišu 1981. godine. U toku studija završio je dva odsjeka: Odsjek za izgradnju i projektiranje objekata visokogradnje i Odsjek za izgradnju i projektiranje građevina infrastrukture.

Postdiplomske studije završio je na Građevinskom fakultetu u Beogradu 1991. godine. Doktorsku disertaciju završava na Tehničkom fakultetu u Novom Sadu 1994. godine, a od 1997. do 1998. godine pohađa postdoktorske studije na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta Florida u Geinsvilu, Florida, SAD.

Radnu karijeru započeo je u Opšte građevinskom preduzeću u Podgorici. Nedugo zatim postao je šef operative za izgradnju objekata visokogradnje. U Elektroprivredu Crne Gore prelazi 1987. godine, gdje je radio na poslovima glavnog inženjera, a od 1991. do 2000. godine pokriva mjesto direktora Elektrogradnje.

Bio je redovni profesor Arhitektonskog i Građevinskog Fakulteta Univerziteta Crne Gore, kao i gostujući profesor na inozemnim fakultetima u Srbiji, Velikoj Britaniji i Italiji.

Do sada je uradio više desetina originalnih idejnih rješenja hidroenergetskog iskorištenja vodotoka, od kojih je petnaest patenata. Posljednjih godina aktivno učestvuje u EU IPA istraživačkim projektima. Autor je više knjiga, kao i znanstvenih radova i publikacija objavljenih u domaćim i inozemnim časopisima.

Za gospodina Mitrovića se može reći da je ekspert (barem u drugom dijelu sektora koji pokriva) i ne-stranačka osoba.

Sama činjenica da je u Ustavu Crna Gora definirana kao ekološka država, a u praksi daleko od te definicije, određuje i izuzetnu važnost i značaj djelovanja ovog Ministarstva na ostvarivanju ustavne odrednice. Koji su to prioritetni projekti i programi ostaje da vidimo.

12) Ministarstvo kapitalnih investicija – MLADEN BOJANIĆ. Na službenoj stranici Vlade Crne Gore nema biografije.

Rođen je 1962. godine u Titogradu. Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Univerziteta Veljko Vlaho-

vić u Titogradu. Bio je član odbora Udruženja banaka, drugih finansijskih organizacija i osiguravajućih društava Privredne komore Crne Gore, a 2011. potpredsjednik Skupštine Vijeća ekonomista Crne Gore.

U politički život ulazi 2012. pridruživanjem nov osnovanoj socijalno-liberalnoj stranci Pozitivna Crna Gora. Bio je na mjestu generalnog sekretara stranke, i jedan od parlamentarnih poslanika stranke u Skupštini Crne Gore. 2014. godine napušta stranku i nastavlja aktivnost kao neovisni zastupnik.

2016. je podržao listu Demokratskog fronta za parlamentarne izbore te godine. 2018. godine je predsjedništvo Demokratske fronte podržalo Bojanića kao kandidata za predsjednika Crne Gore na predsjedničkim izborima te godine. Podršku je dobio i od Demokratske Crne Gore, Udružene reformske akcije Socijalističke narodne partije, Ujedinjene Crne Gore.

Tijekom kampanje proglasio se Crnogorcem po nacionalnosti, koji govori srpskim jezikom, i vjernikom Srpske pravoslavne mitropolije crnogorsko-primorske. Na izborima je osvojio 33,40% glasova. Aktivni sudionik je litija 2019-2020.

Njegova profesionalna karijera nije izvan uobičajene, ali ipak može ući u kategoriju eksperata. Međutim, njegov politički angažman (pogotovo na predsjedničkim izborima 2018) isključuje ga iz kategorije nestranačkih osoba. Riječ je o kandidatu podjednako bliskom Demokratskom frontu i SPC u Crnoj Gori.

Što zaključiti o personalnom profilu Vlade, na osnovi predočenih podataka o profesionalnom životopisu njenih članova?

Najprije, po formalnim kriterijima, nema sumnje da je riječ o Vladi eksperata. U njoj nalazimo sedam doktora i tri magistra znanosti (10 od 14), a ni ministri bez titula ne izgledaju kao slučajni ljudi u svojim resorima. Naravno, formalni kriteriji nisu dovoljni, ni kad je stručnost u pitanju, jer sve ovisi o njihovom ugledu u struci, o čemu se ne može pouzdano zaključivati po životopisu. Osim stručnosti, za uspješno funkcioniranje vladinog tima, kao ekspertske a ne političke, nisu manje važni organizacijski i upravljačko umijeće i iskustvo, predanost zajedničkim interesima, moralni integritet i neovisnost o interesnim lobijima i centrima moći u zemlji i inozemstvu (medijskim koncernima, Crkvi, političkim strankama). Stoga doraslost svakoga pojedinog ministra za povjerenu mu zadaću valja

vrednovati prema svim tim elementima, od kojih su neki navedeni, dok se neki tek moraju pokazati u svjetlu njihova djelovanja, svakoga pojedinačno i svih njih zajedno.

Ocrtani personalni profil Vlade pokazuje da je na njen sastav i karakter Amfilohije odlučujuće utjecao. Od 14 članova Vlade, 6 je usko povezano za SPC-om, pri čemu se osobito ističu prvi ministar Krivokapić i ministri Lepasavić, Spajić i Bratić.

Nipošto nije slučajno da upravo ta ministarska trojka ima dvojno prebivalište i dvojno pravo glasa. Ministar financija Miloško Spajić i ministar pravde Vladimir Lepasavić u Crnoj Gori i Srbiji, upisani su i u crnogorski i u srpski birački spisak. Mnogostruka ministarka Vesna Bratić upisana je na biračkom mjestu Osnovna škola "Sutjeska", ali istovremeno može da glasa u Bosni i Hercegovini: upisana je na biračkom mjestu – Stari grad u Bileći. Takva dvojnost krase i ministar poljoprivrede Aleksandra Stijevića, koji (prema podacima "Pobjede"), ima dvostruko prebivalište i dvostruku mogućnost glasanja: u Podgorici na biračkom mjestu u Domu omladine u Gornjoj Gorici, a u Beogradu u opštini Čukarica.

To ne znači da je nova Vlada posve jednonacionalna i nacionalno homogena, kao što ju se najčešće optužuje. Osim navedene podgrupačije ministara Srba u Crnoj Gori, većinska je grupa ipak crnogorskih Srba (počevši od Krivokapića), a ključno političko mjesto drži političar albanske nacionalnosti. Našlo se čak mjesto i za ministricu autentično crnogorskog identiteta Tamaru Srzentić (maternji joj je jezik crnogorski), pa i za polucrnogorskog ministra Bojanića (maternji mu je jezik srpski).

4. Karakter nove vlasti

U vladi stručnjaka, a ne pravoj političkoj vladi, nalazimo veoma važan izuzetak u funkciji potpredsjednika dr. Dritana Abazovića, čelnika najslabije male koalicije "Crno na bijelo" i građanskog pokreta URA. Samo jedan jedini političar, i to najslabije grupacije (4 poslanička mjesta), nalazi se u Vladi, dok politički čelnici dvije najjače formacije, Demokratskog fronta (19 poslaničkih mjesta; Nova srpska demokratija – 9, Pokret za promjene – 5, Demokratska narodna partija – 5) i Demokrata (9 poslaničkih mjesta) nisu u njenom sastavu. Točnije, s najvažnijih političkih funkcija u državi isključeni su samo vodeći ljudi Demokratskog fronta, dok je lideru Demokrata osigurano mjesto predsjednika parlamenta. Po uobičajenim parlamentarnim pravilima, najjačoj

je "maloj" koaliciji, unutar trojne velike pobjedničke koalicije, pripadalo pravo da iz svojih redova imenuje mandataru Vlade ili barem predsjednika parlamenta. Po ponašanju i izjavama poslanika Demokratskog fronta u dosadašnjem radu Skupštine Crne Gore stječe se dojam da oni novu vladu ne doživljavaju kao svoju, nego kao njima nametnutu. Osobito su njihovi napadi usmjereni na premijera Krivokapića, prema kojemu su često brutalniji i od parlamentarne opozicije i kritičke javnosti.

Sukob je kulminirao kada je premijer Krivokapić 6. aprila 2021. uputio zahtjev Skupštini za smjenu ministra pravde Lepasavića zbog njegovoga skandaloznog nepriznavanja punovažne haške presude o genocidu u Srebrenici. Nakon Lepasavićevog odbijanja da podnese ostavku, Demokratski front je podržao ministra i najavio da neće glasati u parlamentu za njegovu smjenu. Njegovi lideri su zahtijevali od Krivokapića da odustane od smjene i da se pomiri s Lepasavićem. Kada je premijer odlučno odbacio njihov zahtjev, Demokratski front je saopštenjem zatražio od episkopa nikšićko-budimljanskog i administratora mitropolije crnogorsko-primorske Srpske pravoslavne crkve Joanikija Mićovića da posreduje i izglati sukob između premijera Zdravka Krivokapića i ministra pravde Vladimira Lepasavića.

Već sam ton saopćenja, u kojem cvet srpske demokratije (u još uvijek crnogorskoj državi) kršćanski poznizno moli "važne adrese" za pomoć, bjelodano pokazuje bijedu političkog subjektiviteta ove političke grupacije. Počujmo:

"Zato vjerujemo da će se one važne adrese, koje su nam preporučile Zdravka Krivokapića i garantovale za njegovu ispravnost, jasno odrediti i pomoći da se zavađeni članovi Vlade pomire. Svakako da nijesmo očekivali sukobe i svađe u vlastitoj kući, a sigurno nijesmo mogli ni zamisliti da se neko iz nove većine tajno sastaje sa Đukanovićem. Sa ove vremenske distance često preispitujemo što bi bilo da su nam te poštovane adrese, kada već nijesu željele da podrže nikog iz DF-a, umjesto Zdravka Krivokapića, predložile profesoricu Vesnu Bratić, doktora Vladimira Lepasavića ili advokate MCP Milonjića, Krpovića, Kavarića, za koje nemamo sumnju da bi sproveli i štitali *izbornu volju građana koji su 30. avgusta prošle godine glasali protiv Mila Đukanovića*. Vjerovatno da su oni, kojim slučajem, našom podrškom izabrani za premijera, sigurno nam se ne bi obratili riječima – 'hvala ni za šta', kao što je to uradio Zdravko Krivokapić prije dva dana" (istaknuli – D.I. i D.L.).

Od početka djelovanja nove vlade političari Demokratskog fronta javno su isticali da su Krivokapića kao nosioca

izborne liste i mandatar nevoljko prihvatili na zahtjev "važnih i poštovanih adresa" (mitropolita Amfilohija i episkopa Joanikija). Zapazimo da u svojem himbeno poniznom saopštenju, DF optužuje Krivokapića da se "tajno sastaje s Đukanovićem". Takvom optužbom ogorčeno odgovaraju na "nedostojne izmišljotine Zdravka Krivokapića o navodnim tajnim susretima glavnih žrtava progona mafijaškog režima – lidera DF-a sa Milom Đukanovićem", koje "najbolje govore o osobi koja je po hiljaditi put uhvaćena u laži".

Karakteristično je koliko je malo povjerenja između najistaknutijih političara nove vlasti, kako jedni druge sumnjiče za *magnum crimen* potajnog šurovanja s arhieprijateljem Milom Đukanovićem.

No najvažnije je razmisliti o činjenici, koja se u saopćenju uzgred spominje – da Amfilohiju nisu bili po volji. Pa je pravo pitanje: zašto ih nije htio? Zašto im nije vjerovao, čak i po cijenu da time otvoreno poništi "izbornu volju građana koji su 30. avgusta prošle godine glasali protiv Mila Đukanovića"?

Vjerovatno je prenaivan odgovor da je gazda Amfilohije bio krajnje sumnjičav prema političkim sposobnostima i karakternim osobinama "velikog trojca" Mandić, Knežević, Medojević, da je bio prepametna a da ne bi znao da im se smije povjeriti vlast u državi. Vjerovatno je manje naivan i bliži istini odgovor da im nije vjerovao kao Vučićevoj agenturi u Crnoj Gori; drugim riječima, da im se ne smije povjeriti vlast, jer da bi je mogli zloupotrijebiti i ugroziti sam opstanak države Crne Gore.

U takvom političkom ponašanju mitropolita Amfilohija nema ničega zagonetnoga. Obnova crnogorske državnosti 2006. poslužila mu je kao priliku da ojača svoju poziciju u crkvenoj hijerarhiji Srpske pravoslavne crkve, da SPC u Crnoj Gori preimenuje u svoju "Pravoslavnu crkvu u Crnoj Gori" i da za sebe izbori titulu "arhiepiskop cetinjski", kao legitimni nasljednik velikih crnogorskih vladika. Otuda se Amfilohije nije protivio odvajanju Crne Gore kao države od Srbije, jer mu je to omogućilo da stvori svoju autonomnu "crkvu u crkvi", a u obnovljenoj državi zadrži moć, utjecaj i bogatstvo, koji su njegovu Crkvu činili "državom iznad države" (po preciznom uvidu Radovana Radonjića). I prije i poslije obnove državnosti.

Kada se Milo Đukanović poslije decenija oklijevanja i vaganja najzad usudio da Amfilohija i njegovu srpsku crkvu pokuša da podvede pod pozitivne crnogorske državne zakone, donošenjem Zakona o vjerskim zajednicama (krajem 2019), Amfilohije je žestoko uzvratio udarac svojem dugogodišnjem partneru u podjeli moći u Crnoj Gori, Đukanoviću i njegovom DPS-u. Mobilizacijom svih

svojih crkvenih, organizacijskih, finansijskih, medijskih, stranačkih i personalnih resursa pokrenuo je veliki val protestnih litija za zaštitu "srpskih svetinja", ne samo u Crnoj Gori, nego i u Srbiji i u "celom srpskom svetu". Mobilizaciju je proširio i na sve nezadovoljnike depesovskom privatiziranom državom i autoritarnom vlašću Mila Đukanovića. Dva su se vala slila u veliki pokret za demokraciju, koji je na parlamentarnim izborima 30. avgusta 2020. uspio detronizirati vječno vladajući DPS.

Glavna zasluga za takav pothvat nesumnjivo, po opštem priznanju, pripada Amfilohiju kao prvorazrednom političaru, vještom i lukavom taktičaru u njegovoj životnoj strateškoj misiji da Crnu Goru željeznom voljom oblikuje prema svom svetosavskom crkvenocentričnom projektu. Stoga mu nije padalo na pamet da tek stečenu vlast olako prokocka u gnjilim kompromisima s Demokratskim frontom kao vučićevskom ekspoziturom.

Ne samo vlada nego je i nova vlast u cjelini sebi postavila četiri jasna cilja, na unutrašnjepolitičkom planu. Dva konkretna i neposredna, dva dugoročna i apstraktna.

Prvi, smjesta izmijeniti Zakon o vjerskim zajednicama tako da u njemu bude zajamčena povlašćena pozicija Srpske pravoslavne crkve.

Drugi, što prije sklopiti temeljni ugovor između države Crne Gore i Srpske pravoslavne crkve.

Treći, demontirati cijeli aparat državne vlasti poraženog režima.

Četvrti, razviti strategiju simboličkog rastakanja crnogorskoga nacionalnog (kulturnog, jezičnog, tradicijskog) identiteta.

Prvi konkretni potez nove koalicijske vlasti bio je revizija Zakona o vjerskim zajednicama u kojem su izbačene odredbe koje su "ugrožavale svetinje" Srpske pravoslavne crkve. Na osnovu odluke Skupštine Crne Gore, 20. januara 2021, ukazom predsjednika Crne Gore od 23. januara, proglašen je i od tada važi Zakon o izmjenama i dopunama zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Naprosto su izbrisani članovi 62-63-64 koji su definirali imovinu i status SPC; originalno je "riješen" problem registracije vjerskih zajednica, tako što je izostavljena "sramotna" i za SPC neprihvatljiva norma o "registraciji" vjerske zajednice kao uvjetu njihove pravne osobnosti, umjesto koje je uvedena norma o "evidenciji" (čl. 18, 19), tako da se sada SPC u Crnoj Gori može bez poniženja "evidentirati", a ne sramotno "registrirati" (kao, recimo, u Srbiji). Čista

juristička sprdačina! SPC je i dalje izvan i iznad zakona, ne podliježe nikakvoj pravnoj regulaciji.

Drugi konkretni potez bila je regulacija odnosa SPC sa crnogorskom državom. Kada je 2011-2012. država sklapala temeljne ugovore s vjerskim zajednicama u Crnoj Gori, samo sa Srpskom crkvom nije bio moguć takav sporazum. Naime, SPC je ultimativno tražila da je država temeljnim ugovorom prizna pod nazivom *Pravoslavna crkva u Crnoj Gori*. Vlada takav prijedlog nije mogla prihvatiti, s obrazloženjem da *Srpska pravoslavna crkva nije jedina pravoslavna crkva u Crnoj Gori*, kao i zato što to i nije njen službeni naziv. Vlada nije mogla prihvatiti prije svega traženje SPC da joj se prizna kontinuitet postojanja od 1219, s obrazloženjem da SPC, pod tim nazivom, postoji tek nakon 1918.

Da je neprežaljeni mitropolit Amfilohije poštovao epidemiološke mjere kada već nije pozitivne državne zakone, da je i danas među nama bio bi u situaciji da trijumfalno sklopi temeljni ugovor između svoje Pravoslavne crkve i svoje Vlade Crne Gore, koji je uzalud pokušao da sklopi 2012. Ne bi ga nitko u tome mogao spriječiti, ne samo u Crnoj Gori nego ni u Srbiji, jer bi zapravo *sklopio ugovor sa samim sobom*, kojim bi sebe i pravno ustoličio u arhiepiskopa cetinjskog, priznao kontinuitet postojanja srpske crkve u Crnoj Gori još od vremena sv. Save, da o crkvenoj imovini nad crnogorskim svetilištima i ne govorimo.

Bez "arhiepiskopa cetinjskoga" Amfilohija sve se bitno mijenja. Nacrt temeljnog ugovora SPC sa Crnom Gorom, koji je pripremio ministar pravde Vlade Crne Gore Vladimir Leposavić, u suradnji s Episkopskim savjetom SPC u Crnoj Gori na čelu s administratorom Mitropolije crnogorsko-primorske Joanikijem, predstavljen je novom patrijarhu Porfiriju i Svetom arhijerejskom sinodu SPC 11. marta 2021. Krivokapićevo i Leposavićevo insistiranje na poštovanju Amfilohijeve baštine Sinod nije prihvatio, revidirao je nacrt ugovora (koji je zapravo Amfilohijev), i dokinuo dotadašnji povlašćeni položaj eparhija SPC u Crnoj Gori. Odlučujuće je da bi sada Temeljni ugovor trebao da sklopi Patrijarh SPC Porfirije, s jedne, i Vlada Crne Gore, s druge strane. Pristane li Vlada Crne Gore na takav transnacionalni ugovor, time se automatski i definitivno SPC deklarira kao strana crkva u Crnoj Gori. A Vlada Crne Gore gubi politički kapital koji joj je Amfilohije izborio, postaje podređen partner a ne autonoman politički subjekt, te dovodi u pitanje vanjsku suverenost države Crne Gore.

Treći pravac djelovanja nove vlasti je demontaža na-

slijedenog državnog aparata, prije svega pravosuđa, kao preduvjetu borbe protiv organiziranog kriminala i kršenja vladavina prava, a za poštovanje zakona i etičkih normi. Na ovom se planu ministru Leposaviću pridružio potpredsjednik Vlade dr. Abazović, kao "koordinator svih obavještajnih službi". Umjesto nabiranja svih najpoznatijih poteza potpredsjednika Vlade, protkanih grubim voluntarizmom koji svjedoči ne o želji da se racionalno reformira zatečeni pravosudni sustav, nego o revanšističkom razaranju tog sustava, jedan primjer je dovoljan da ilustrira karakter (dis)kontinuiteta s prethodnim političkim režimom.

Riječ je o famoznom slučaju "državni udar" iz 2016. Za pokušaj državnog udara na dan parlamentarnih izbora 16. oktobra 2016. godine Specijalno vijeće Višeg suda u Podgorici osudilo je 9. maja 2019. godine dvojicu čelnika Demokratskog fronta Andriju Mandića i Milana Kneževića da su krivi za to terorističko djelo. Osuđeni su nepravomoćnom prvostupanjskom presudom svaki na pet godina zatvora. Ukupno je 13 optuženih za pokušaj terorizma⁵ osuđeno na skoro 70 godina zatvora.

Tadašnje oporbene stranke u cijelosti su odbacile presudu i sam sudski proces označile kao montiran i politički.

Tako je Socijalistička narodna partija u svom saopćenju najoštrije prosvjedovala protiv "farsičnog procesa", kojim su "pravda i pravični proces suđenja poraženi i udaren šamar ukupnom crnogorskom pravosuđu". "U ovom, politički obojenom i montiranom procesu, na svijetlo dana izašli su nesposobnost, površnost i poslušnost predstavnika crnogorskog pravosuđa. Ova, slobodno možemo reći, lažna i montirana optužnica je pokazala, namjeru nekih neodgovornih ljudi da nas u Crnoj Gori posvađaju, najprije među sobom, a onda i da se pokuša optužiti Srbija i Rusija".

⁵ Od optuženih za pokušaj terorizma u Crnoj Gori u oktobru 2016. godine dvojica su ruskih državljana, devet državljana Srbije i dvojica funkcionari opozicionog Demokratskog fronta. U presudi se ističe da su "svi optuženi za pokušaj terorizma i stvaranje kriminalne organizacije krivi za djela koja im se stavljaju na teret", svi okrivljeni imali su "zadatke koji su trebalo da rezultiraju nasilnim rušenjem vlasti u Crnoj Gori, proglašenjem pobjede Demokratskog fronta na izborima kako bi se spriječilo priključenje Crne Gore NATO alijansi".

Prema optužnici, na čelu te kriminalne skupine bili su agenti ruske vojne obavještajne službe (GRU), ruski državljani Eduard Šišmakov i Vladimir Popov (u odsustvu su osuđeni na 15 i 12 godina zatvora), za koje je utvrđeno da su organizirali i financirali kriminalnu skupinu s planom upada u Skupštinu Crne Gore, kako bi zarobili ili likvidirali tadašnjeg premijera Mila Đukanovića.

I po ocjeni Ujedinjene Crne Gore "prvostepene presude poslanicima Andriji Mandiću, Milanu Kneževiću, Mihailu Čadenoviću i državljanima Srbije, skandalozne su, drakonske i inspirisane nekom vrstom mržnje, ličnom ili kolektivnom". "Vijeće sudije Mugoše nije očigledno sudilo po pravdi i istini nego osvetnički. Ubijedeni smo da će svaka sljedeća sudska instanca, čak i u besudnoj Crnoj Gori, osporiti i oboriti ovu prvostepenu presudu".

Za Demokratsku Crnu Goru Alekse Bečića presuda Andriji Mandiću i Milanu Kneževiću predstavlja pokazatelj da "sudovi ne odustaju od političkog pristupa u donošenju odluka i potvrdili su da princip nezavisnosti sudstva i sudija ne postoji". U saopćenju Demokrata se navodi da "pravosudne institucije nisu uspjele da se otrgnu od partijskih direktiva i pristale su da budu mehanizam za aktivnosti usmjerene protiv opozicije".

Gradanski pokret URA je saopćio da je "izricanje presude samo još jednom potvrdilo da je cjelokupni krivični postupak takozvanog državnog udara u stvari samo montirani politički proces".

Apelacioni sud Crne Gore 5. februara 2021. ukinuo je prvostupanjsku presudu. Prihvatio je žalbe branilaca prvostepeno osuđenih presudom Višeg suda u Podgorici. Postupak je vraćen ponovo Višem sudu, ali kako je naznačeno u presudi, "pred potpuno izmijenjenim sudskim vijećem". Uz obrazloženje:

"Vijeće je ukinulo prvostepenu presudu jer su u postupku njenog donošenja, i u samoj presudi, počinjene povrede odredaba krivičnog postupka, a zbog kojih se nijesu mogli prihvatiti zaključci u prvostepenoj presudi, kako u odnosu na postojanje krivičnih djela, tako i u odnosu na postojanje krivice za ta djela."

Oslobođeni krivice u drugostepenom postupku, lideri Demokratskog fronta Andrija Mandić i Milan Knežević, na vanrednoj press konferenciji su ocijenili da je presuda Apelacionog suda na tragu istine koju su iznosili tokom sudskog postupka.

"Radilo se o jednoj brutalnoj i politički motivisanoj montaži protiv Demokratskog fronta. Mi smo politički progonjeni u jednom *montiranom postupku koji je imao za cilj da našu čistu izbornu pobjedu 2016. godine pretvori u pokušaj državnog udara*, kako bi DPS zajedno sa svojim satelitima namakao tanku parlamentarnu većinu", ocijenio je Milan Knežević (istaknuli – D.I i D.L.).

Knežević je dodao da neće krivično-pravo proce-

suirati tužioce Milivoja Katnića i Sašu Čadenovića, ni sutkinje Suzanu Mugošu, Vesnu Pean i Dragicu Vuković, ali ih poziva da saopće tko im je naredio da progone Mandića i njega.

"Imamo odluku koja je na tragu pravde i istine. Imamo namjeru da se suočimo sa svima koji su montirali taj lažni sudski proces. Nemamo nikakve dileme da ti tragovi vode do predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića. To sve mora da se istraži i utvrdi", rekao je Andrija Mandić dodajući da će svi koji su u tome učestvovali morati da se suoče sa zakonom i pravdom:

"Bilo bi dobro da oni koji su učestvovali u montaži ovog procesa i (prvostepenom) sudskom vijeću podnesu ostavke", saopćio je Mandić.

Obratimo pažnju na politički ključni detalj u ovom sudskom procesu – na pravno skandaloznu izjavu novog ministra pravde Vladimira Leposavića datu već 10. decembra 2020 (podsjetimo da je Vlada je formirana 4. decembra) televiziji A1 kojom je najavio da bi parlamentarna većina mogla da usvoji Zakon o amnestiji ukoliko sud potvrdi prvostupanjsku presudu za pokušaj terorizma liderima DF-a Andriji Mandiću i Milanu Kneževiću.⁶

Na takvu drugostupanjsku odluku Apelacionog suda oštro je reagirala opoziciona Demokratska partija socijalista. Ocijenila je: "Nakon nedavne, skandalozne naredbe ministra pravde Vladimira Leposavića da se poništi prvostepena presuda za pokušaj terorizma, današnji sudski epilog nije neočekivan. Bojimo se da će današnja presuda biti dokaz da se 'preventivno' djelovanje ministra pravde, u vidu nečuvenog pritiska na pravosuđe, isplati, i da će patentirano od novih vlasti kompromitovati i urušiti čitav pravosudni sistem", zaključujući da takvo poimanje "vladavine prava" i funkcioniranja institucija može da ima fatalne posljedice po demokraciju.

Otuda je presudno pitanje: tko je više pridonio kompromitaciji i urušavanju pravosudnog sistema, da li prethodni politički režim (točnije: sam Đukanović), po čijem je navodnom nalogu sud lidere DF-a osudio

⁶ Glavni specijalni tužilac Milivoje Katnić je uputio pismo premijeru Zdravku Krivokapiću i potpredsjedniku Vlade Dritanu Abazoviću zbog izjave ministra Leposavića koja se odnosi na moguću epilog sudskog predmeta za "pokušaj terorizma" iz 2016. godine.

⁷ Predsjednica Udruženja sudija Crne Gore Hasnija Simonović je takođe saopćila da je ministar Leposavić izvršio direktan pritisak na Apelacioni sud čime je "ugrozio nezavisnost pravosuđa, šaljući jasnu poruku da će, ukoliko Sud ne presudi na određeni način, biti preduzete mjere koje će presudu dovesti u pitanje".

za (neuspjeli) pokušaj državnog udara i likvidacije Đukanovića, ili pak novi politički režim (točnije: lideri DF-a), koji vrši politički pritisak na sud da odbaci optužbe, implicirajući da je upravo Đukanović njih pokušao politički diskvalificirati i likvidirati, a ne oni njega.

Koja je sudska presuda bila montirani politički proces, prvostupanjska ili drugostupanjska? Mogu li biti obje, u smislu da su obje bile rezultat izravne instrumentalizacije pravosuđa od strane nosilaca političke moći? Pitanje ipak nije apstraktno i principijelno nego sasvim konkretno: je li se 2016. godine zbio pokušaj državnog udara ili nasilnog dolaska na vlast, u režiji moćne ruske vojne obavještajne službe⁷, da bi se po svaku cijenu spriječilo priključivanje Crne Gore NATO savezu i time osiguralo njeno definitivno izlaženje iz zone ruskih i srpskih imperijalnih pretenzija?

Iz svega što je poznato, mnogo je vjerodostojnije da se takav pokušaj "državnog udara" doista dogodio. Može samo biti sporno koju su ulogu u tome odigrali lideri DF-a i da li su kažnjeni primjereno deliktu ili po liniji političkog obračuna. No kako god bilo, ponašanje ministra pravde Leposavića, uz pozadinsku podršku potpredsjednika Vlade Abazovića, sasvim sigurno nije doprinos afirmaciji pravne države i nezavisnog pravosuđa. Ako je u prethodnom režimu pravosuđe bilo nedovoljno nezavisno u odnosu prema izvršnoj vlasti, u novom neće biti manje nego još više podređeno političkom diktatu. Početni potezi nove vlasti na tom planu ne ulijevaju nimalo povjerenja da je vladajućoj grupaciji imalo stalo do vladavine zakona i striktnog poštovanja podjele vlasti. O tome najzornije svjedoči nametanje tzv. tužilačkih zakona, inzistiranje dr. Abazovića da je neophodna personalna promjena u tužilaštvu kako bi se ispostavili rezultati u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala i oblasti vladavine prava.

Obrazložio je: "EU traži od nas da isporučimo rezultate, a mi sa ovim ljudima (u tužilaštvu) ne možemo da isporučimo rezultate. Sa ovim ljudima u tužilaštvu mi ne možemo da stignemo u Evropsku uniju. Naša je ambicija da ubrzamo stvari i ubrzali smo ih i isporučićemo rezultate. Mi za to ne tražimo ni dvije ni četiri

⁷ Glavna uprava Glavnog stožera Oružanih snaga Ruske Federacije (rus. Главное управление Генерального штаба Вооружённых Сил Российской Федерации, ГУ) poznatija kao Glavna obavještajna uprava (Главное разведывательное управление, GRU) je vojna obavještajna služba Ruske Federacije. GRU je izravno odgovoran ministru obrane i načelniku Glavnog stožera.

godine, tražimo godinu dana i tražimo odgovorne ljude da bi isporučili rezultate u poglavljima 23 i 24."⁸

No ako se o prethodnim pravcima djelovanja Vlade i može raspravljati, ne podliježe nikakvoj sumnji da je kulturna i obrazovna politika nove Vlade do kraja štetna i destruktivna. Misija je povjerena ličnosti koja ni ne prikriva svoju zlomisao o posrbljivanju Crnogoraca, napose njihovog jezika, književnosti i crkve. Ministrica Vesna Bratić riječju je i djelom srpski četnički šovinist šešeljevsko-karadžićevskog tipa. Kao i za njenog zlehudog mentora i uzora, ispod čije je mantije izmiljela, Crnogorci su za nju porod od tmine "etničkog inženjeringa", pa ih s omalovažavanjem i prezirom krsti "... novocrnogorcima, montenegrinima, dukljanima, milogorcima", kao što se to bezobzirno huškački godinama čini u najvulgarnijim srpskim medijskim klevetama, usmjerenim prvenstveno na sotonizaciju crnogorskog državnog poglavara Mila Đukanovića. No dok je u slučaju velikog mentora Amfilohija bila riječ o tragičnim zabludama u negiranju crnogorskoga nacionalnog karaktera, kod njegove je povjerenice posrijedi farsično precjenjivanje vlastitih političkih i intelektualnih sposobnosti. Ako je ikoga, osim premijera Krivokapića, Amfilohije nametnuo novoj vladi, onda je to ova ministrica, povjerivši joj da otvori simboličko bojno polje negiranja svega crnogorskoga. Za takvu je misiju nagrizanja crnogorske kulturne i obrazovne supstance prvenstveno kvalificira činjenica da potječe iz klerikalno nacionalističke Republike Srpske, ogleđnog poligona srpske ljubavi

⁸ Predsjednik Crne Gore Milo Đukanović uzaludno je upozoravao da tim zakonima parlamentarna većina ima za cilj uspostavljanje apsolutne kontrole nad tužilaštvom, da se njima ugrožavaju ustavni poredak države, demokratski principi i partnerstvo Crne Gore sa Evropskom unijom. "Mi mislimo da je donošenjem tužilačkog zakona ugrožen ustavno pravni sistem Crne Gore, jer Ustav ne dozvoljava da parlamentarna većina ili izvršna vlast uspostavlja kontrolu nad sudskom vlašću. Ruše se temeljni demokratski principi i partnerstvo sa Evropskom unijom".

Prethodno je Venecijanska komisija dala primjedbe na zakonske prijedloge, među kojima je ključna da "promjene Zakona ne obezbjeđuju politički neutralno tužilaštvo". Venecijanska komisija je saopćila da je neprihvatljivo da se tužilac bira van tužilačke organizacije, ali je vladajuća većina to ignorirala.

U Izvještaju za Crnu Goru za period 2019-2020 koji je predstavljen Evropskom parlamentu, izraženo je žaljenje zbog ograničenog napretka u pravosuđu. Crnogorska vlast je upozorena da mora postići dalji "napredak u reformama vladavine prava unapređivanjem, a ne poništavanjem sprovedene pravosudne reforme u skladu sa dobrom demokratskom praksom i ponavlja se da kao rezultat već sprovedenih reformi Crna Gora ima uspostavljena tijela i mehanizme koji obezbjeđuju sudsku i tužilačku nezavisnost i odgovornost".

prema svom narodu i mržnje prema svim drugim narodima ("u biću srpskog naroda ne postoji rasizam, ne postoji šovinizam", kaže ona). Da je upravo Republika Srpska pogubna primitivna redukcija bogatoga srpskoga političkoga, nacionalnoga i kulturnog obrasca (kako ga je ocrtao veliki srpski intelektualac Slobodan Jovanović), izvan je mogućnosti njezinog poimanja i može biti samo produkt "antisrpske propagande".

Može se sa sigurnošću predvidjeti da će se upravo na tom kulturnom i obrazovnom polju, u predstojećem razdoblju mandata nove vlasti, voditi glavna bitka za kulturnu hegemoniju između srpske i crnogorske ideje. Lakmus papir kulturne i obrazovne politike bit će odnos prema crnogorskom jeziku, kao ustavnoj kategoriji, kao pravu crnogorskog naroda da svoj jezik naziva svojim nacionalnim imenom. Da se takvo nešto već događa svjedoči politika ministarstva prema uglednom Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, kao i prema cjelokupnom korpusu nastavnika svih nivoa školovanja, koji su izloženi šikaniranju i revanšizmu kao nepouzdan kadrovi.⁹

U sklopu takve belicističke paradigme, istaknuto mjesto ima četničko osporavanje slobodarskog antifašizma, kao neizostavnog dijela crnogorskog nacionalnog identiteta. Burne reakcije javnosti izazvala je "sugestija" Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta da direktor OŠ "Lovčenski partizanski odred" u Cetinju, Veljko Đukanović pokrene disciplinski postupak protiv nastavnice istorije Sanje Vujović zbog toga što je čakove povelu na obilježavanje 9. maja, Međunarodnog dana pobjede nad fašizmom. Ministarstvo upozorava da je time profesorica Vujović počinila prekršaj "zloupotrebe djece u političke svrhe". Nastavnica Vujović odbacila je optužbe ista-

⁹ Povodom prijedloga Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o opštem obrazovanju, zastupnica Demokratske partije socijalista Aleksandra Vuković ocijenila je da "Vlada sprovodi revanšizam svakodnevno i to je sve što uopšte i radi". Obrazložila je: "Nema evropske države, u kojoj se odvija takva politička odmazda kao u Crnoj Gori. Ministarka prosvjete Vesna Bratić je bahato, kako ne priliči državnoj funkcionerki, saopštila: 'Imenovanje novih direktora sprovedemo bez izuzetka, sadašnji da podnesu ostavku'. Izuzetni, poštenu – nema milosti kad vam se učera strah u kosti, vi i prestajete da budete prosvjetni radnici. Oni znaju da se vi ne bojite i da ih prezirete. Zato galame i udaraju šakom o sto. Ovakvo ponižavanje i ucjena postoji samo u totalitarnim režimima". Prvo je "premijer Zdravko Krivokapić prijetio i vikao na profesore i direktore, a onda je to nastavila ministarka Bratić". Zaključila je: "Nikada nije bilo bučnije vlade, a mučnije situacije u društvu, nikad više nevaspitanog dizanja prsta, navodno u ime krsta. Građani i građanke, ova Vlada je neprirodna nepogoda i prirodno je da joj se što prije kaže dosta."

kavši: "Sjutra bih uradila isto jer ako smatramo da je Crna Gora antifašistička država i ako nam to stoji u Ustavu ne vidim razlog zašto djeca, pa bilo da su u devetom razredu ili u prvom razredu, ne bi njegovala antifašizam. Tome moramo da ih učimo".¹⁰

Iz Demokratske partije socijalista su poručili da se iz nadležnog ministarstva "koje zapošljava novočetnike i one koji veličaju saradnike fašista", vodi istraga protiv nastavnika i mladih slobodoumnih ljudi koji slave antifašističko nasljeđe Crne Gore.

Nije pretjerano reći da je gospođa Bratić hotimično uvezena iz bratske Republike Srpske, jer je samo tamo bilo moguće naći ženu-novočetnika, koja bi se usudila u antičetničkoj Crnoj Gori oskrnaviti svetinju antifašizma, na kojoj se temelji ne samo Crna Gora nego i suvremena Evropa. Naime, u bosanskoj sredini, iz koje ona potječe, četnici su bili vojna formacija koja se mogla predstavljati kao legitiman način obrane srpskog naroda od ustaške genocidne politike. Čak i u samoj Srbiji, četnici su se mogli predstavljati kao zaštitnici opstanka srpskog naroda, kojemu bi bez njih prijetila opasnost istrijebljenja od krvožednog nacističkog okupatora. U Crnoj Gori, međutim, četnici su bili integralni dio talijanskih fašističkih formacija, dobrovoljne "sluge okupatora" i ništa više od toga. Crnogorski antifašizam je bio, i ostao, antičetnički.

Samo se krajnjom zasljepljenošću i opsesivnim animozitetom prema Milu Đukanoviću kao smrtnom neprijatelju može objasniti, premda ne i razumjeti, da crnogorski građanski pokret (URA) pristaje mazonistički sudjelovati u vlasti s deklariranim neprijateljem Crne Gore i njenih osnovnih ustavnih vrijednosti. Dakle, i samih urovaca.

Vlada u kojoj sjedi strana državljanka i sknavitelj crnogorskog identiteta, Vesna Bratić, sama sebe delegitimira i ne može očekivati da će biti prihvaćena kao vlada svih crnogorskih građana.¹¹ Želi li računati na

¹⁰ Prema pisanju "Pobjede" (28. maj 2021), "uprava cetinjske Osnovne škole "Lovčenski partizanski odred" donijela je odluku da obustavi disciplinski postupak protiv profesorice istorije Sanje Vujović, jer je komisija ocijenila da ona nije politički zloupotrijebila djecu kada je sa njima šetala u Podgorici povodom obilježavanja Dana pobjede nad fašizmom, u organizaciji SUB-NOR-a."

¹¹ Još prije formiranja nove vlade, 27. novembra 2020, 150 crnogorskih intelektualaca i kulturnih radnika potpisalo je peticiju protiv imenovanja Vesne Bratić:

"Odabir Vesne Bratić za novo ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta očigledno je bio motivisan njenim kleronacionalističkim stavovima, a ne stručnim i menadžerskim kvalifika-

povjerenje javnosti i lojalnost crnogorskog demosa, Vlada mora što prije potražiti primjereniju i normalniju ličnost te funkcionalnije organizirati sektore kabineta koji se bave kulturom, prosvjetom, znanostu i sportom (to ne može biti jedno ministarstvo).

Cjelovitiji pregled aktivnosti Vlade u prvi šest mjeseci (primjerice, veoma neodgovorno ponašanje ministra vanjskih poslova Radulovića) ne bi promijenio ukupni dojam. Prerano je za pouzdan odgovor na očekivanu dilemu može li nova vlast (i izvršna i zakonodavna), s brojnim a često i dijametralno suprotstavljenim akterima, uz zadovoljavanje svačijeg političkog interesa i raspodjele političkog kolača među njima, odista efikasno i espartski djelovati u rješavanju nagomilanih problema i devijacija prethodnog sistema, ili će se cijela priča svesti samo na revanšističko "čišćenje i obračun" sa starim kadrovima. Sve upućuje na realnu opasnost da jednu partitokraciju, diskreditiranu i koruptivnu, zamijeni još gora, koja će omogućiti da se razmašu retrogradne snage i regresivni asimilatorski, hegemonistički i kleronacionalistički procesi (što je u osnovi bitna politička odrednica većine stranaka koje čine koaliciju Za budućnost Crne Gore).

Jedna je dilema ipak nedvosmisleno otklonjena. Nova je Vlada samo formalno nestranačka i menadžerska, jer i nakon Amfilohija, koji je odlučujuće utjecao na njen personalni sastav i glavni smjer djelovanja, njenu stratešku političku orijentaciju i dalje određuje vrh SPC u Crnoj Gori. Utoliko je nova Vlada nesumnjivo klerikalna, misionarski crkvenocentrična, koja samo formalno odgovara parlamentu, a suštinski svojem crkvenom patronu. Vlada u svojoj klerikalizaciji

cijama. Besprizorno je to što gospođa Bratić Crnogorce naziva 'Novocrnogorcima, Montenegrinima, Milogorcima, Dukljanima koji su pristali da budu dio etničkog inženjeringa'. Takvi rigidni šovinistički stavovi u saglasju su s njenim javnim deklarisanjem kao 'srpskoga nacionaliste' i 'četnika', ali takva shvatanja danas morala bi naići na jasnu društvenu osudu, umjesto što se s njima identifikuju profesori Univerziteta Crne Gore, potpisnici peticije u odbranu gospođe Bratić".

"Cijeli niz", piše u peticiji dalje, "njenih skandaloznih izjava nespojivih s građanskim, sekularnim, antifašističkim i multikulturalnim karakterom naše države, ukazuju na to da nije riječ o neopreznome kadriranju mandataru, već o namjeri da se preko ministarstava u kojima se kreira obrazovna, kulturna i naučna politika uruše temelji crnogorske države, a Crnogorci kao narod obesprave i asimiluju".

"Imenovanje osobe s takvim sociopolitičkim stavovima bilo bi neviđeno poniženje za sve crnogorske građane, jer stavovi koje ona iznosi nijesu zabilježeni ni od strane kolonijalnih vlasti prema domorocima u afričkim i azijskim državama koje su stoljećima bile pod stranim protektoratom."

nastoji slijediti Amfilohijev nedovršeni veliki projekt desekularizacije ne samo države nego i društva, njegovu strategiju denacionalizacije i posrbljivanja crnogorskih pravoslavnih vjernika, njegovo retrogradno difamiranje slobodarskog antifašizma, njegovo neuvažavanje temeljnih ustavnih vrednota i principa zakonitosti.

Također je nesumnjivo da Vlada još uvijek ne uspijeva funkcionirati ne samo kao ekspertska, nego čak ni kao tim, kao što se najbjelodanije pokazalo u "slučaju Leposavić", kada je sporni ministar odbio premijerov zahtjev da ga se smijeni. Nije se povukao nego se pozvao na Skupštinu da o tome odluči. Vidjeli smo da je najjača skupštinska grupacija u vladajućoj većini, Demokratski front, frontalno odbila premijerov zahtjev i najavila da za njega neće glasati. Došlo je do blokade i Vlade i Skupštine, do mučnog natezanja i odgađanja sazivanja Skupštine da se o tome odluči.

Time dolazimo do jedne od osnovnih dilema o karakteru nove vlasti: kako razumjeti odnos navodno ekspertske izvršne vlasti i političke zakonodavne vlasti? Princip podjele vlasti upućuje ne samo na podređenost egekutive legislativi, nego i na relativnu autonomiju i diskrecionu moć izvršne vlasti. U slučaju ekspertske vlade to bi značilo da politički strateški primat ima Skupština, da ona načelno definira javne politike i državne poteze koje vlada treba provoditi i povući. Međutim, s obzirom na činjenicu da čelnici Demokratskog fronta otvoreno osporavaju premijera i miniraju njegovo djelovanje, iznimno se teško uspostavlja zajednička volja vladajuće parlamentarne većine, osim u odnosu na DPS i Mila Đukanovića. Što je sasvim nedovoljno za zadovoljstvo a nekmoli za vođenje države.

Lokalni izbori u Nikšiću (14. marta 2021) i Herceg Novom (9. maja) pokazali su da je stvoren politički pakt između Krivokapića i Bečića (Srpske crkve i Demokrata) u odmjeravanju snaga ne samo s Demokratskom partijom socijalista nego još više s Demokratskim frontom.

Premda je na lokalnim izborima u Nikšiću (rodnom mjestu Mila Đukanovića), "Evropski tim za Nikšić", okupljen oko Demokratske partije socijalista, dobio 18 mandata (40,4% glasova) i bio pojedinačno najjača snaga (kao i na parlamentarnim izborima), unaprijed je bilo isključeno da će itko s njim ući u vladajuću koliciju, pa su izbornu pobjedu u Nikšiću proglasili čelnici koalicija "Za budućnost Nikšića" i "Mir za našu naciju". Koaliciji "Za budućnost Nikšića", okupljenu oko velikosrpski orijentiranog Demokratskog fronta (DF), pripalo je 11

mandata (25,9% glasova), a koaliciji "Mir za našu naciju" 10 mandata (23,2% glasova). Unutar vladajuće koalicije, došlo je do značajnije promjene odnosa snaga, s bitnim jačanjem koalicije oko Demokrata (koju je podržao premijer Krivokapić), a izrazitim padom podrške koalicije oko Demokratskog fronta. Analitičari su ocijenili da je najveći gubitnik izbora bio velikosrpski Demokratski front, koji je u izbornu kampanju uložio najviše resursa i bio silno potpomognut iz Srbije¹², dok su najveći pobjednici procrkveni Demokrati. Došlo je do preraspodjele prosrpskog biračkog tijela, provučićevska koalicija DF-a osvojila je oko 6.000 glasova manje nego na parlamentarnim dok je koalicija oko Demokrata dobila 4.000 glasova više.

Premda je premijer Zdravko Krivokapić na parlamentarnim izborima bio nosilac liste oko DF-a, u međuvremenu se od njih distancirao i na nikšićkim izborima direktno priklonio Demokratama. Indirektno ih je podržao i episkop Srpske pravoslavne crkve Joanikije.

Uz podršku Krivokapića, koalicija "Ni lijevo ni desno, pravac Novi", okupljena oko Demokrata u Herceg Novom osvojila je deset odborničkih mandata (28% glasova, što je rast od 40% u odnosu na parlamentarne izbore), dok je koalicija "Za budućnost Novog", oko Demokratskog fronta (DF) osvojila sedam mandata (19% podrške, što je pad u odnosu na parlamentarne izbore, kada su tom gradu dobili 44% glasova).

Trend je jasan: Demokrate – rast od 12%, Demokratski front – pad od 25% podrške elektorata.

Analitičari ocjenjuju da je upravo tolika – oko 25% elektorata – realna politička snaga premijera Krivokapića i SPC u Crnoj Gori.

Neobično formatirana Vlada Crne Gore, u samorazumijevanju teokratska (crkvena) i ekspertska, dakle "nepolitička", bila je od samog početka izrazito

¹² Vučićev režim snažno se angažirao na ovim izborima u korist svoje ekspoziture iz Demokratskog fronta. Aktivisti Vučićeva SNS-a dolazili su u Nikšić, organizirali predizbornoj kampanju, neki od njih uhvaćeni su na granici s relevantnom količinom novca kojim je financirana kampanja velikosrpskih stranaka, a govorilo se i o aktivnostima podzemlja, koje je Vučićev režim mobilizirao u borbi protiv Đukanovića.

U kojoj su se mjeri u predizbornoj lokalnoj (!) kampanju uključili vučićevski mediji iz Srbije, govore službeni podaci prema kojima je od dana kada su raspisani lokalni izbori u Nikšiću u drugoj polovini februara objavljeno ukupno 4730 tekstova o Crnoj Gori. I srbijanske televizijske kuće zdušno su se uključile u kampanju, u čemu je prednjačila Happy TV koja je u toku cijele kampanje emitirala izborni serijal pod sloganom "Bitka za Nikšić".

manjinska. Ne samo da je ne prihvaća crnogorska opozicija, nego nije mogla sa sigurnošću računati ni na Demokratski front, s obzirom na to su bili silno pogođeni megalomanski politički apetiti i osobne tamine njegovih čelnika (Mandić, Knežević, Medojević) time što nisu uključeni u sastav te Vlade. Prednjačio je potpuno neodmjerenim izjavama Nebojša Medojević, koji je izjavljivao, odmah po formiranju Vlade, da se radi o "eksperimentalnoj, autokratskoj i teokratskoj vladi" te da je sve to "jedna velika prevara naroda i opasno igranje sa sudbinom države". I s takvim napadima, najčešće posve osobnim i podjednako osornim, nastavio je mjesecima.

Ne samo, dakle, da je vlada bila manjinska (mogla je sa sigurnošću računati samo na podršku dviju manjih koalicija, dakle na 14 zastupnika, i uvjetno na još 8 zastupnika iz velike koalicije izvan Demokratskog fronta: ukupno: 22). Protiv sebe imala je nezadovoljni parlamentarni blok oko Demokratskog fronta (19 zastupnika) i opozicijski blok oko DPS-a (40 zastupnika).

U takvoj neodrživoj situaciji, Vlada nije bila u stanju usvojiti čak ni temeljni državni dokument, budžet, napose s obzirom na financijske ucjene i prohtjeve Demokratskog fronta. Vlada bez budžeta još funkcionira kao provizorna vlast, i tek se ovih dana (početkom juna) može nazrijeti da će budžet biti u Skupštini izglasan.

Naime, u međuvremenu je najzad postignuta temeljna pretpostavka za funkcioniranje crkvene vlade. Amfilohije je dobio nasljednika, Joanikija, tek 29. maja 2021. Dotada je Vlada bila obezglavljena. Otada opet ima svojeg Lorda Protektora. Koliko je odlučujuća novog mitropolita crnogorskog-primorskog Joanikija vidi se po tome što je autoritativno posredovao u dogovoru između premijera Zdravka Krivokapića i Demokratskog fronta, po kome će DF glasati za budžet, a zauzvrat će premijer otvoriti pregovore o rekonstrukciji Vlade. Taj je dogovor postignut tokom svečane večere u Hramu Hristovog vaskrsenja u Podgorici, na koju je Joanikije "priveo" predsjednika Vlade i lidere parlamentarne većine (osim Dritana Abazovića i Nebojše Medojevića).

Rahmetli Amfilohije može biti spokojan, Vlada je u sigurnim rukama njegova pouzdanog nasljednika. Crnogorska je javnost u iščekivanju kada će Joanikijeva Vlada napokon sklopiti taj Temeljni ugovor. Kakav i s kime još nitko ne zna. Mašalah, majstori, takve vlade nema niđe!

VALTAZAR BOGIŠIĆ I BOŽO PETROVIĆ NJEGOŠ

IZLAGANJE AKADEMIKA CANU ZORANA RAŠOVIĆA - DIO I.

Prilog uredio: Vesko Pejović

Poštovani čitaoci, prenosimo vam tekst izlaganja akademika CANU Zorana Rašovića koje je početkom jula održao u Podgorici u okviru programa obilježavanja Dana Udruženja pravnika Crne Gore i 88 godina rada najstarije crnogorske pravničke asocijacije. Tekst je objavljen i u "Pravnom zborniku" (br.1/2021) – časopisu za pravnu teoriju i praksu:

Uloga Valtazara Bogišića i Boža Petrovića Njegoša u sačinjavanju bračnog ugovora crnogorske princeze Jelene Petrović Njegoš i italijanskog princa Viktora Emanuela III. Savojskog

Prije 125 godina organizovano je vjenčanje crnogorske princeze Jelene Petrović Njegoš, kćerke knjaza Nikole i knjeginje Milene Petrović i Viktora Emanuela Ferdinanda Mari – Žanvijea od Savoje, prestolonaslednika Italije, princa od Napulja, sina italijanskog kralja Umberta i kraljice Margarite Marije Tereze Žane. Ovaj događaj je izazvao neslućenu pažnju ondašnje javnosti. Evropa tada "uprije oči" u malenu Crnu Goru. Ali, ovoga puta, to nije bilo zbog još jednog vojničkog podviga Crnogoraca, još jedne pobjede izvojevane radi odbrane "ognjišta slobode i nezavisnosti svoje". Ondašnja evropska i uopšte svjetska javnost bila je okrenuta ka Crnoj Gori zbog srećnog događaja u njenoj dinastiji.²

Vjenčanje crnogorske princeze i italijanskog princa je neuobičajeno izazvalo pažnje i u svjetskoj štampi, koja je "jednoglasno obasipala pohvalama" ovaj čin. Velike novinske kuće su u Crnu Goru poslali "naročite korespondente" radi prikupljanja što više materijala o ovoj zemlji i njenoj dinastiji. Za njih se "otvoriše" venecijanski, vatikanski, dubrovački arhivi "da što više istorijskih fakata iznesu iz prošlosti Crne Gore". O Crnoj Gori se tim povodom objaviše brojne knjige, brošure i drugi spisi na mnogim jezicima. Crna Gora u doba mira "nije mogla ljepših dana doživjeti od ovih". Od toga događaja minuo je jedan vijek, a od drugog četvrt. Medjutim, do danas su ostale nerasvijetljene dvije značajne činjenice: bračni ugovor crnogorske princeze i italijanskog princa (predugovorna faza, faza zaključenja ugovora i postugovorna faza) i uloga Valtazara Bogišića

i Božidara Petrovića Njegoša u njegovom sačinjavanju.

U deponovanoj građi Narodnog muzeja Crne Gore nalazi se primjerak Bračnog ugovora i Protokola u originalu sačinjena na francuskom i na italijanskom jeziku. Koliko je nama poznato, do danas nemamo ni nezvanični prevod ovog ugovora sa francuskog jezika, kao autentičnog teksta. Istina do danas je objavljen prevod bračnog ugovora koji je sačinjen na italijanskom jeziku.⁴ U tom tekstu su, za razliku od teksta sačinjenog na francuskom jeziku, umetnute dvije konstatacije: jedna kralja Italije (na početku), a druga ministra Venoste (na kraju). O tim nijansama biće više riječi nešto kasnije.

Bračni ugovor u originalu sačinjen na italijanskom jeziku ne može se smatrati autentičnim tekstom, ali mu se ne može odricati svojstvo službenog teksta, budući da su se s njim saglasile obje strane (kraljevi i knjaževi punomoćnici). U načelu, kad postoji razlika u mišljenjima pri tumačenju autentičnog i službenog teksta, prvi ima prednost. Naravno, poliglota Bogišiću, sa dobrim znanjem francuskog i italijanskog jezika, nije mogla promaći nikakava bitnija razlika između dva teksta.

U svojim zapisima, Bogišić nam „svjedoči" o tome da je Bračni ugovor i Protokol u originalu sačinjen na francuskom jeziku, a da je nakon toga sačinjen tekst na italijanskom najviše radi „domaćih" potreba.

Druga nepoznata činjenica tiče se uloge Valtazara Bogišića i Božidara Petrovića Njegoša u sačinjavanju navedenog bračnog ugovora. Bračni ugovor su potpisali punomoćnici knjaza Nikole i kralja Italije Umberta. Knjaževi punomoćnici su bili: vojvoda Božidar Petrović Njegoš, predsjednik Državnog savjeta, ministar unutrašnjih poslova, nosilac Velikog krsta više visokih redova i dr Valtazar Bogišić, ministar pravde u Knjaževini Crnoj Gori, tadašnji državni savjetnik Rusije i Crne Gore, nosilac Velikog krsta visokih redova. Kraljevi punomoćnici su bili: markiz Viskonti Venosta, senator kraljevstva, ministar spoljnih poslova, nosilac

⁴ Milica M. Dragičević, Ugovor o braku između Viktora Emanuela III Savojskog i crnogorske princeze Jelene Petrović Njegoš, Istorijski zapisi, godina LXXXIII, 1,20, str. 265-276.

Velikog krsta italijanskih redova i više stranih redova i vitez Žak Žozef Kosta, advokat, senator kraljevstva, ministar milosti, pravde i vjeroispovjesti, nosilac Velikog krsta italijanskih redova, odlikovan sa više stranih odlikovanja.

Zaključenju bračnog ugovora prethodili su razgovori punomoćnika s knjazom Nikolom, vlastodavčeva uputstva data na Cetinju i višednevni pregovori između kraljevih i knjaževih punomoćnika u Rimu. Bogišić je o tome ostavio neobjavljeni materijal, koji se nalazi u njegovom arhivu u Cavtatu.⁵

Inače, u vrijeme Bogišićeve ministarske službe, u Crnoj Gori organizovale su se proslave vjenčanja knjaževih kćerki. U prvom redu misli se na vjenčanja knjaginjica Jelene i Ane. Aktuelno je bilo i vjenčanje princeze Ksenije. U godini kad je prestala ministarska služba Valtazara Bogišića organizovala se i svadba prestolonasljednika Danila. Mudrom knjazu nije promakla misao da u pregovorima oko sklapanja brakova njegovih kćerki angažuje, između ostalog, Bogišića, naročito prilikom zaključenja bračnih ugovora knjaginjice Jelene i Ane. Takođe, on je kao tajni knjažev povjerenik, "opipavao" teren za udaju princeze Ksenije za srpskog kralja Aleksandra Obrenovića. Uloga Bogišića u svemu tome ostala je do danas u dobroj mjeri nepoznata, pa evo zgodne prilike da se ona dodatno rasvijetli u onom dijelu koji se tiče udaje princeze Jelene.

U uvodnom dijelu ovog rada valja se podsjetiti na najvažnije detalje vjeridbe i vjenčanja najpoznatije crnogorske princeze. U "Glasu Crnogorca"⁶ od 5 avgusta 1896. godine je, između ostalog, objavljeno sljedeće: "Njegovo Kraljevsko Visočanstvo, Princ Napuljski, Viktor Emanuel prispio je u strogom inkognitu jutros u 8 ½ na svoju jahtu "Gojali" u Bar, gdje ga je dočekao Njegovo Visočanstvo Prestolonasljednik Knjaz Danilo". Poslije kraćeg odmora u dvorcu na Topolici, dva prestolonasljednika su krenuli "u kolima preko Sutormana, s Vira do Rijeke, vozili su se na parabrodu "Danici", pa s Rijeke opet u kolima stigli su na Cetinje u 6 sati uz najoduševljenije klicanje "Živio" mnogobrojnog naroda".⁷

Na Cetinju, italijanski prestolonasljednik je odsio u dvoru crnogorskog prestolonasljednika ("Plavom dvorcu").

⁵ Zbirka Baltazara Bogišića (u daljnjem tekstu: ZBB HAZU), XXII/8.

⁶ Br. 32 od 5. avgusta 1896. godine.

⁷ "Glas Crnogorca", br. 32 od 5. avgusta 1896. godine.

Nedugo zatim uputio se u stari dvor („Dvorac Knjaza Nikole"), gdje ga je dočekala "cijela Knjaževska Porodica sa velikodostojnicima i dvorskim gospodjama". Pred dvorcem je bila "uparadjena četa perjanička i četa počasna redovne vojske, a vojna muzika svirala italijansku kraljevsku himnu". Od dvorca prestolonasljednika Danila do dvora knjaza Nikole "ulice su bile pune naroda, koji je najoduševljenije pozdravljao Njegovo Kraljevsko Visočanstvo, i pri odlasku i pri povratku iz staroga dvora". Po prijemu, knjaz Nikola je otpratio "svog milog Gosta u novi Dvor".

U narednom broju "Glasa Crnogorca"⁸ objavljeno je da se knjaginjica Jelena Petrović vjerala za italijanskog prestolonasljednika Viktora Emanuela. Prije toga, "Knjaževska dinastija srodila se sa prvom srpskom Kućom Karadjordja, i utvrdila krvno srodstvo sa Carskom Dinastijom Moćnijeh Romanova". Sada se "srodjuje sa Slavnom Kraljevskom Savojskom Dinastijom, jednom od najstarijih u Jevropi, koja je ujedinila razdrobljeni italijanski narod, najrodniji nam po nacionalnijem našim težnjama".⁹

Jovan Sundečić je tom prigodom napisao pjesmu u kojoj, između ostalog, stoji:

"Odivu našu – sjajnu ka zoru,

Divnu ka nebo, kao roj milu,

Ka' alen čistu, ka sunce svijetlu,

Dragu ka zlato, čarnu ka vilu;

Dostojnu krune – da pod njom bude

Narodu svakom danica zračna,

Da bude ona – u ma kom domu

Vladarskom – ures i sreća bračna;

Da ova kitna ćer naših gora,

Nakićen bude i tvoga dvora".¹⁰

Pravni zbornik br. 1/2021

Upečatljiva je i sadržina telegrama koji je tom prigodom poslala kraljica Italije Margarita, majka princa Viktora Emanuela: "Njegovom Visočanstvu Knjazu Nikoli, Sreća Mog dragog Sina – to je najveća radost, koju osjećam i koju sam osjetiti mogla. Nemam riječi kojima bih mogla izraziti Vama a tako i Nj. Visočanstvo Knjaginji Crne Gore, koliko sam sretna, što ću imati Knjaginji-

⁸ Br. 33 od 10. avgusta 1896. godine.

⁹ "Glas Crnogorca", br. 33 od 10. avgusta 1896. godine.

¹⁰ "Glas Crnogorca", br. 33 od 10. avgusta 1896. godine.

cu Jelenu kao Kćer. Njezina posjeta Veneciji ostavila je u mom srcu jednu neizgladivu prijatnu uspomenu. Njeno Visočanstvo i Vaše Visočanstvo uvjeriti mogu da će Vaša draga Kći u Meni vazda naći najsrdačniju majku. Veoma sam sretna da je Vjerenica Mog Sina Vaša Kći i da pripada onom hrabrom i čestitom narodu Crnogorskom, komu Sam se još od mog djetinjstva divila i obožavala".¹¹

Knjaz Nikola je "na Preobraženje, na devet i po ura", sa balkona svoga dvora, proglasio vjeridbu okupljenom narodu. Tom prigodom varoš se "stala kititi italijanskim trobojnicama". U 11 sati vjernici su se sa "cijelim Dvorom" uputili u Manastir na Blagodarenje. Italijanski princ "nosio je crnogorsku lentu i krst Svetoga Petra od familije Petrovića – Njeguša". Narodno veselje trajalo je "sve do noći". Uveče, "građanstvo je nosilo bakljadu pred novijem Dvorcem, i predsjednik opštine g. Vuko Vuletić oduševljenom besjedom pozdravilo je Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Italijanskog Prestolonasljednika, koji je preko njegovog Visočanstva Gospodara toplijem riječima zahvalio prestonici na ovijem ovacijama. Iza toga slijedili su vatrometi u opštinskoj bašti, u sviranje muzike do ponoći".¹²

U pratnji italijanskog princa su bili: "G. Djeneral Tercagi, prvi adjutant Nj. K. Princa Napuljskog; g. Karlo Viganov, major konjičkog artiljerijskog puka; adjutant Nj. K. V. Princa Napuljskog i g. Djulio Merli Miljeti di Kasteleto, kapetan konjički, ordonans oficir Nj. K. V. Princa Napuljskog". Zabilježeno je da je Knjaz odlikovao generala Tercagija, prvim stepenom Danilovog reda, majora Viganova drugim stepenom, a kapetana Miljetija trećem stepenom istoga reda.¹³

Povodom vjeridbe princeze Jelene, u "Glasu Crnogorca"¹⁴ je objavljen poduži članak o savojskoj kući – istorijske crtrice. Takođe, predstavljani su i članovi Savojske kraljevske porodice.

Petnaestog avgusta 1896. godine, knjaz Nikola, knjaginja Milena sa italijanskim princom, knjaginicom Jelenom i prestolonasljednikom Danilom bili su u posjeti Podgorici. U pratnji su bili v. Božo Petrović i v. Petar Vukotić. Tom prilikom "gruvanje topova i burno klicanje oduševljenog naroda sve tri vjeroispovijesti dočekaše Visokog Gosta".

U Podgorici, upriličena je i posjeta Katoličkoj crkvi,

¹¹ "Glas Crnogorca", br. 33 od 10. avgusta 1896. godine.

¹² "Glas Crnogorca", br. 33 od 10. avgusta 1896. godine.

¹³ "Glas Crnogorca", br. 34 od 17. avgusta 1896. godine.

¹⁴ Br. 34 od 17. avgusta 1896. godine.

razgledala se Nova i Stara Varoš, poslata je posjetnica "u kući g. okružnom kapetanu Džakoviću". U prvom mraku bilo je "divno osvjetljenje u Varoši i oko Varoši. Osobito je bilo osvjetljeno brdo Ljubović". Ispred dvorca na Kruševcu organizovano je veliko narodno veselje uz učešće pjevačkog društva "Branko".

Sjutradan upriličena je posjeta Spuzu. Doček je bio "odličan i vojske i naroda".

Te nedjelje uglednici su posjetili i Rijeku, gdje su bili "u lov u zabranu", kao i Njeguše, gdje su se "izvozili preko Krsca preko granice, odakle je divan pogled na zaliv Kotorski".¹⁵

Princ Viktor Emanuel je na Cetinju posjetio "vojnički stan", gdje mu je knjaz Nikola pokazao dvoranu "potpukovnika Galijana, hrabrog zapovjednika makalske posade i bivšeg starješine našijeh oficira, što su u Italiji učili". Upravo tada je pristigao i telegram italijanskog kralja Umberta, u kojem se kaže: "Vijest, koju sam primio od moga Sina, da je Vaše Visočanstvo naime novalo imenom potpukovnika Galijana jednu dvoranu jednog vojničkog stana, bilo je premilo mome srcu, i biće primljeno od moje vojske dubokijem priznanjem. Ja izražavam V.V. moju živu blagodarnost na tako nježnoj misli i ponovo Vam zahvaljujem na udvornostima, kojima obasipljete moga Sina. Molim Vas da podnesete moje poklone knjaginji Mileni, moje pozdrave pune ljubavi Knjaginjici Jeleni".¹⁶

U narednom broju "Glasa Crnogorca"¹⁷ je objavljeno da je u dvoru knjaza Nikole organizovan "veliki objed" u čast italijanskog princa. Na objedu su bili i svi državni velikodostojnici. Uveče je bio "veliki dine, na kom su bili pozvani članovi diplomatskog tijela". Tom prilikom razmijenjene su zdravice i svirane "muzike narodne himne italijanske i crnogorske".

U istom broju "Glasa Crnogorca" objavljeno je da je italijanski princ "krenuo sa Cetinja u šest sati izjutra". Na ispraćaju su bili svi velikodostojnici. Pred dvorom je bila postrojena počasna vojnička četa sa oficirskim korom i muzikom. Na ulice je izašlo i cijelo građanstvo da pozdravi princa. Na Rijeci i na Viru priredjen je svečani doček. Sa Lesendra su pucali topovi. Knjaz Nikola i italijanski princ s pratnjom ručali su na Sutomanu. U Bar su stigli pred večer, gdje je takodje bio priredjen svečani i oduševljeni doček. U 7 i 30 časova je bio objed u dvorcu na Topolici, na koji je bio

¹⁵ "Glas Crnogorca", br. 34 od 17. avgusta 1896. godine.

¹⁶ "Glas Crnogorca", br. 34 od 17. avgusta 1896. godine.

¹⁷ Br. 35 od 24. avgusta 1896. godine.

pozvan i arcibiskup barski g. Milinović. U devet sati, knjaz Nikola s pratnjom je ispratio italijanskog princa na jahtu "Gajola". U deset sati princ je otputovao put Napulja. Ostalo je zapisano da je, za vrijeme svog dvadesetodnevnog boravka na Cetinju, italijanski princ svaki dan izlazio u šetnju i da je svojom skromnošću i ljubaznošću plijenio "srca cijelog gradjanstva". Pred polazak "predao je predsjedniku cetinjske opštine 1.000 franaka da razdijeli cetinjskoj sirotinji".¹⁸

Po naredbi knjaza Nikole, u srijedu večer, priređena je "u opštinskom parku gradjanstvu cetinjskome večera u znak priznanja za njegovo učešće u radosti za vrijeme bavljenja Nj. V. Princa Napuljskog na Cetinju. Večeri je izvolio prisustvovati Nj. V. Prestolonasljednik Knjaz Danilo. Po večeri slijedilo narodno veselje".¹⁹

U "Glasu Crnogorca"²⁰ od 21. septembra 1896. godine objavljena je vijest da italijanski princ Viktor Emanuel ponovo "dolazi na Cetinje u utornik i stajaće sve do svadbe". Prestolonasljednik Danilo "sjutra polazi u Bar da ga dočeka".

U sljedećem broju "Glasa Crnogorca"²¹ objavljeno je da je italijanski princ došao u Crnu Goru: "Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Prestolonasljednik italijanski Viktor Emanuel stiga je na kraljevsku jahtu "Savoja" u barsku luku u utornik ujutro". Njega je dočekaio prestolonasljednik Danilo. Pred knjaževskim dvorcem na Topolici bili su "glavari iz primorske nahije, narod oduševljenijem klicanjem, "Živio", a dvije vojničke čete odavale su Njegovom Kraljevskom Visočanstvu vojničke počasti". Pristan je bio okićen italijanskim i crnogorskim zastavama.

Na Sutormanu, princa je dočekaio crmnički polubataljon, a na Viru crmnički, glavari i mnoštvo naroda. Dva prestolonasljednika su se potom ukrcala na parabrod "Danicu" i nastavili put za Rijeku. Sa Lesendra, princ je pozdravljen sa "dvadeset i jednim metkom iz topova". Na Rijeci ga je pozdravio narod "iz cijelog okruga sa glavarima i s vojskom". Na Cetinju, pred dvorom knjaza Nikole, bila je "uparadjena vojnička četa sa svojom muzikom i perjanička četa". Oko pet sati okupili su se i državni velikodostojnici. Varoš je bila okićena zastavama obje države. U 5 ½ sati sa tablje su se "oglasili" topovi. Pred dvorom je svirala muzika italijanskog kraljevskog marša, a počasna četa, pod zapovjedniš-

18 Br. 35 od 24. avgusta 1896. godine.

19 "Glas Crnogorca", br. 35 od 24. avgusta 1896. godine.

20 Br. 39 od 21. septembra 1896. godine.

21 "Glas Crnogorca", br. 40 od 28. septembra 1896. godine.

tvom knjaževića Mirka, odala je vojničku počast. Tu je knjaz Nikola dočekaio svog budućeg zeta. U dvoru ga je pozdravila cijela knjaževska familija. Nedugo poslije toga italijanski princ je odsjeo u Plavom dvorcu. Knjaz Nikola je, u pratnji adjutanta g. Djurkovića i princa Mirka, uzvratilo posjetu italijanskom princu.

U istom broju "Glasa Crnogorca" objavljen je datum vjenčanja: "Svečano vjenčanje Njezinog Visočanstva Knjaginjice Jelene sa Njegovijem Kraljevskim Visočanstvom Prestolonasljednikom Italije Viktorom Emanuelom obaviće se u Rimu 14. oktobra. Njihova Visočanstva polaze u Rim 7. oktobra". Takođe, objavljeno je i da su v. Božo Petrović i Valtazar Bogišić, u svojstvu punomoćnika, određeni da u Rimu zaključe bračni ugovor između crnogorske princeze i italijanskog princa. Evo te kratke vijesti: "G. voj. Božo Petrović, naš ministar-predsjednik, i g.dr. V. Bogišić, naš ministar pravde, u ponedjeljak su otputovali preko Barija u Rim, da sklope ugovor braka Njezinog Visočanstva Knjaginjice Jelene sa Njegovijem Kraljevskim Visočanstvom Princom Napuljskijem".²²

Objavljivanje datuma vjenčanja "popraćeno" je poduzim tekstom.²³ U međuvremenu pomjeren je datum vjenčanja: Rim, "12 tekućeg oktobra". Objavljeno je, takodje, da je na Cetinje došao i Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Toma Duka iz Đenove.

U nedjelju, u počast italijanskog princa, priredjen je "veliki lov u riječkom zabranu". Poziv su dobili: "diplomatsko tijelo i naši ministri sa gospodjama, nekoliko oficira sa "Savoje", italijanski dopisnici, i nekoliko odličnijih gradjana". Na Rijeci je bila i cijela knjaževska porodica. Na ručku su razmijenjene zdravice. Poslije kratkog odmora u dvorcu na Ljeskovcu, oko 21 ½ sati, svi su se vratili na Cetinje.

U počast italijanskog princa, dva dana prije toga, objavljeno je "strijeljanje iz topova ispred novog Dvorca na brdo Dobrštak, na rastojanje od 2.000m. Bile su razaslane mnoge pozivnice. Strijeljali su Nj. V. Knjaz Danilo i g. kom. Mitar Martinović najodličnijim uspjehom".

U istom broju "Glasa Crnogorca" objavljena je vijest da je na Orlovom kršu podignut spomenik mitropolitu Danilu Petroviću, izradjen po nacrtu princeze Jelene, po "nastojanju g. inidjijera Radovića, a izrezali su ga od kamena sa Ljubovica korčulanski i domaći majstori".

Narodni odbor cetinjskog gradjanstva je darivao italijanskom princu Gregovićeveu sliku "Crnogorac i straža".

22 Glas Crnogorca, br. 40 od 28. septembra 1896. godine.

23 Br. 41 od 6. oktobra 1896. godine.

U "Glasu Crnogorca"²⁴ od 6. oktobra 1896. godine objavljena je vijest o povratku punomoćnika iz Rima: "G. vojvoda Božo Petrović – Njegoš i g. dr V. Bogišić povratili su se danas iz Rima gdje su sklopili ugovor braka Nj. V. Knjaginjice Jelene sa Nj. K. V. Princom Viktorom Emanuelom i potpisali ga od strane Nj. V. Gospodara".

U narednom broju "Glasa Crnogorca"²⁵ objavljeno je da su vjerenici otputovali iz Crne Gore u srijedu 8. oktobra 1896. godine, "u 5 ½ ura u jutro, na oklopnici "Savoja". Sa vjerenicima su otputovali knjaz Nikola, knjaginjica Ana, knjaz Mirko, sin knjaza Nikole "sa odabranom svitom".

Na putu od Cetinja do Bara narod je oduševljeno pozdravljao vjerenike. Tom prilikom "čuli" su se i topovi sa tvrdjava Žabljak, Lesendo i Volujica. Svečanost je uveličala "riječka flotilija na Skadarskom jezeru, koja je uređena u liniji od dva kilometra, činila počasti divnoj kiti svatova". Uz gruvanje topova sa Volujice, sa "Savoje" i sa sedam austrijskih oklopnica, vjerenici, knjaževska porodica sa svitom otputovali su put Barija "u 5 ½ ura".

Brod "Savoja" je prispio u Bari 9. oktobra 1896. godine, uz klicanje oduševljenog naroda i mornara i sviranje crnogorske i italijanske himne. Na dočeku su bili predstavnici kraljevske kuće sa ministrom Kostom i svim mjesnim vlastima. Kralj Umberto je odredio svoje adjutante, generala Ponzu i Palavićina da budu na raspolaganju knjazu Nikoli.

U "Glasu Crnogorca" nijesu objavljeni detalji o mjestu i vremenu izvršenja konverzije. Medjutim, u Memoarima, vojvode Gavra Vukovića opisan je i taj događaj. Vojvoda svjedoči da je sa italijanskim ministrom pravde Kostom stupio u pregovore o tome, "moleći ga da ta ceremonija bude izvršena na što skromniji način iz obzira na roditeljsku osjetljivost i cijeloga pravoslavnoga naroda crnogorskog, jer je taj čin koji se mora odmah izvršiti suviše delikatan".²⁶

Italijanski ministar je po tom pitanju bio vrlo predušretljiv. Vojvodi Gavru Vukoviću je prenio naredbu kralja Umberta da se ceremonija konverzije izvrši na jahti "Savoja", u uskom krugu prestavnika obje strane, što je bilo prihvatljivo i za knjaza Nikolu. Knjaz nije prisustvovao toj ceremoniji, nego je sa svitom pošao da razgleda velike oklopnice usidrene izvan pristaništa. S

24 Br. 41 od 6. oktobra 1896. godine.

25 Br. 42 od 12. oktobra 1896. godine.

26 Vojvoda Gavro Vuković, Memoari, 1896. godine, str. 533.

crnogorske strane, ceremoniji su prisustvovali vojvoda Gavro Vuković, knez Lujo Vojinović i gospodjica Neikom. Nakon završene ceremonije, knjaz Nikola "stegnutim srcem čestitao je svojoj kćeri novu vjeru, sa drhtećim glasom. Ostali nijesu se činili vješti, koliko da ničega nije bilo".²⁷

Knjaginjica Jelena je sa vojvodom od Đenove (kraljev predstavnik), knezom napuljskim sa svitom pošla u crkvu Sv. Nikole. Knjaz Nikola, knjaginjica Ana i knjaz Mirko su ostali na brodu "Savoja". Na ulazu u crkvu mladence je dočekalo sveštenstvo sa primatom Pisićelom. U krvi su bili vojvoda djenovski i knez napuljski, sva svita, ministar Kosta i vojvoda Gavro Vuković. Poslije mise, mladence je do broda "Savoja" "ispratilo" pucanje topova, uz zvonjavu zvona i pjevanje himni.²⁸

Uveče, grad Bari je bio divno osvjetljen. Knez napuljski, vojvoda djenovski i crnogorski knjaževi otputovali su u Rim u 10 sati. Knez napuljski je u Rim došao vozom, sat prije voza u kome je bila knjaginjica Jelena sa svojim. Prije odlaska u Bari, knjaz Nikola se sa knjaževićem Mirkom "inkognito" provozao kroz varoš.

Desetog oktobra 1896. godine, knjaz Nikola, knjaginjica Jelena i Ana i knjažević Mirko su zvanično primljeni od strane vladaoca, knjaza Napulja i familije kraljevske, ministara i vlasti.²⁹ Istog dana je bio vrlo srdačan susret knjaza Nikola i kralja Umberta. Knez Napuljski je otpratio princezu Jelenu do kraljice i kralja, koji su je tom prilikom prisno zagrlili. Potom je uslijedio odlazak u Kvirinale, uz pozdrave oduševljenog naroda i sviranje himni. Oduševljenje je dostiglo vrhunac pred Kvirinalom "gdje su se morali pokazati na balkon, najprije Knez Napuljski sa Knjaginjom Jelenom, pa onda drugi Knjaževi, odakle su zahvalili narodu".³⁰

Jedanaestog oktobra organizovan je familijarni ručak, poslije kojega se knjaževska porodica vratila u svoje apartmane, u Palaci konsulta. Knjaz Nikola, knjaginjica i kraljevski bračni par su srdačno telegrafisali knjaginji Mileni. Uručena su i odlikovanja: knjaz Nikola je odlikovao kralja Umberta ordenom prvog stepena Danilovog reda, a kralj ordenima italijanske krune crnogorske ministre i knjaževu pratnju. Uveče je organizovana familijarna svečanost u Kvirinalu.

U subotu je bila svečanost zaključenja gradjanskog braka. U deset sati i dvadeset minuta "otpočeo je pred

27 Vojvoda Gavro Vuković, Memoari, 1896. godine, str. 534.

28 "Glas Crnogorca", br. 42 od 12. oktobra 1896. godine.

29 "Glas Crnogorca", br. 42 od 12. oktobra 1896. godine.

30 "Glas Crnogorca", br. 42 od 12. oktobra 1896. godine.

članovima Kuće Savojeske, Petrović – Njegoša i Bragalice; tu su još knjaz Petar Karadjordjević i princ Viktor Napoleon. Iza njih dvorske dame i nosioci reda Anuncijate. Prema uzvišenijem osobama, u pozlaćenijem stolicama predsjedništva Senata i Kamare, ministri, velikodostojnici predstavništva pokrajinska i drugi pozvani".³¹ Predsjednik Senata Farini (državni predstavnik) i predsjednik ministarstva Rudini (krunski bilježnik) "sastavili su akt građanskog braka, a potpisali su ga Uzvišeni mladenci, pa, kao svjedoci, Duka od Aoste i Konte od Torina, pa kralj Umberto i knjaz Nikola, i Farini i Di Rudini". Ta se ceremonija završila uz pucanje topova.

Potom je uslijedilo religiozno vjenčanje. Crkva, u kojoj je ono obavljeno, u rimsko doba je bila "prostorija u Kupatilima, koju je slavni Mikelandjelo pretvorio u crkvu". "Sredinu crkve zauzeli su građanski i vojnički velikodostojnici. Do oltara, s desne strane, bilo je diplomatsko tijelo, a s lijeve dvorske dame. Niže tribune zauzela je rimska aristokratija, bivši ministri, senatori i narodni zastupnici. Više tribune zauzeli su "ostali odličniji pozvani".

U 11 ½ sati, u crkvu su ušli mladenci sa roditeljima i ostalim knjaževskim osobama. Dovezli su ih ovim redom: "u prvoj šestoprežnoj kočiji Njegovo Visočanstvo Gospodar, knjaginjica Jelena i knjaz Mirko, pa su slijedile dvoprežne: u prvoj Kraljica Portugalska, Dukesa Leticija od Aoste, Duka od Aoste, Duka od Oporta; u drugoj Dukesa Jelena od Aoste, Dukesa Elizabeta od Đenove i Princ Viktor Napoleon; u trećoj Dukesa Izabela od Đenove, Knjaginjica Ana i Konte od Torina; u četvrtoj Duka od Đenove, Knjaz Petar Karadjordjević i Princ Ferdinand od Đenove".³²

Dolaskom pred oltar otpočelo je vjenčanje. Zlatkotkanani potkrov držali su: knjaz Petar Karadjordjević i Konte od Torina, Duka od Aoste i Knjaz Mirko, kao svjedoci. Poslije kratkog objeda, počela je misa. Ceremonija religioznog vjenčanja je trajala do jedan sat poslije podne.

U "Glasu Crnogorca"³³ od 26. oktobra 1896 godine objavljeno je da je kralj Umberto, uručio knjazu Nikoli "Savojski red, koji, kako sam razumio nemaju nego devetina, naš je Gospodar deseti. Ovo je najviše vojničko odličje u Italiji. Sastoji se od bijelog krsta sa zelenijem vijencem i nosi se o vratu. Dalje je njegovo Veličanstvo

poklonilo prvi stepen Sv. Mauricija i Lazara Nj. Nj. S. S. Knjazu Petru Karadjordjeviću i Knjazu Mirku".

Knjaz Nikola, knjaginjica Ana, knjaz Mirko vratili su se iz Rima u Bar 18. oktobra.

Knjaževi prethodni razgovori sa punomoćnicima

U kutiji XXII/8 Bogišićevog arhiva u Cavtatu nalazi se, između ostalog, njegov zapis kojeg je naslovio: "Vjenčanje Elene". Ovaj zapis Bogišić je započeo podnaslovom: "Knjaginja Milena kao ugovorilac". Novi podnaslov glasi: „O vjenčanju knjaginice Jelene". Bogišić je utiske o svemu tome zabilježio i u „Dnevniku".

Iz Bogišićevog neobjavljenog Dnevnika saznajemo da je 19/31 jula 1896. godine, na Cetinje stiglo pismo kralja Umberta u cilju prosidbe princeze Jelene. U pismu, između ostalog, stoji: "Princesa Jelena najprije da pođe negdje na stranu, a ne na Cetinje (mala izmjena) da se pouči u vjeri katoličkoj, pa će po njenom povratku doći na Cetinje princ od Napolja, da se najprije dobro poznađu, a možda i vjeridbu formalno izvrši. Ni od Knjaza niti od Crne Gore prćija se nikakva ne traži, štaviše i svadbeni truso Kralj prima na sebe".

Bogišić je sljedećeg dana konsultovan o redakciji odgovora, koji je knjaz Nikola poslao dva dana kasnije.³⁴ Međutim, on nije bio jedini konsultant. Na crnogorskom dvoru je bilo mnogo kolebanja i nedoumica o tome kako će se sastaviti odgovor kralju, naročito u onom dijelu koji se odnosi na princezino primanje katoličke vjere. Mitropolit Mitrofan je bio protiv konverzije, zalažući se za to da princeza Jelena zadrži pravoslavnu vjeru i kao kraljica Italije. Knjaginji Mileni je, takodje, bila "preteška" konverzija, protiv koje je inače bila i ranije. Vojvoda Gavro Vuković je odlučno bio za konverziju. Protivljenje konverzije nije skrivala ni Rusija i njena crkva.

Tokom juna, jula i septembra 1896. godine, u dvoru na Cetinju organizovani su brojni razgovori vodjeni između knjaza Nikole i njegovih specijalnih punomoćnika. Tako je, na sastanku održanog posljednjeg dana juna, bilo govora o udaji princeze Jelene i o primjeni uslova da se ona uda kao pravoslavna princeza. Tom prilikom, Bogišić je od knjaza, kao uzor, preuzeo kopiju bračnog ugovora princeze Milice Nikoline Petrović i velikog knjaza Petra Nikolajeviča, zaključenog u Sankt Peterburgu 25. jula 1889. godine. Knjaz Nikola mu je tada saopštio da je sve uređeno što se udaje i nasljedstva tiče.

Rekao mu je da je planirano da se princeza Jelena vjenča po pravoslavnom obredu, a poslije "postavši žena i

34 ZBB HAZU, XXII/8.

31 "Glas Crnogorca", br. 43 od 19. oktobra 1896. godine.

32 "Glas Crnogorca", br. 43 od 19. oktobra 1896. godine.

33 Br. 44 od 26. oktobra 1896. godine.

podanica italijanska – može kako hoće".³⁵

Sredinom jula (13/25) 1896. godine, ponovo se organizovao sastanak knjaza Nikole i Bogišića. Knjaz mu je tada saopštio da je dogovoreno da italijanski princ najprije dodje u Crnu Goru krajem jula ili početkom avgusta iste godine. Međutim, "neke opaske cara Vilsona o talijanskoj vojsci, učinjene upravo protiv de. Nap., dovedoše ovoga u nekakve smetnje, koje su povećane djelimičnom promjenom Ministarstva". Zbog toga su na italijanskom dvoru htjeli da crnogorski povjerenici najprije pođu u Rim, ali je knjaz Nikola to odložio dok italijanski princ ne dodje u Crnu Goru.³⁶

U drugoj polovini septembra (22 sep./4 okt.) iste godine, u Odžakliji, na crnogorskom dvoru, održan je novi sastanak knjaza Nikole i njegovih punomoćnika. Tom prilikom bilo je riječi o nekim elementima bračnog ugovora. Jedan od elemenata se odnosio na nasljedno pravo princeze Jelene: ona će imati "svoje nasljedno pravo na očinstvo, tj. na privatno imanje, razumije se poslije njega". U ugovor će se umetnuti i "otkaz o svakih vladarskih prava svijeh potomaka koji izadju iz toga braka". Knjaz je zamolio Bogišića da sačini "bronilon pisma papi, da ne bi pravio prepone da bude vjenčanja ovdje u pravoslanoj crkvi prije nego ode odavde. A poslije će u Italiji biti konverzija i vjenčanje po rimsku." Bogišić je zapisao da za tako nešto nije imao vremena, na što mu je knjaz odgovorio da će taj posao povjeriti mons. Milinoviću, koga sutra očekuje u dvoru, a odatle će otputovati u Rim. Knjaz Nikola je Bogišiću sugerisao da se u bračnom ugovoru ne spominje u kojoj crkvi će se konverzija i vjenačnje organizovati, jer je "to sve uređeno" između njega i italijanskog kralja Umberta.³⁷

Sistematičnom i temeljitom Bogišiću nije se sviđjela hitnja koja je prethodila zaključenju bračnog ugovora. Po povratku iz Rima slegli su se utisci o svim pripremnim radnjama. O tome je sačinio „Zapis", koga je radno naslovio: "O ugovoru bračnom crnogorskom i italijanskom". U „Zapisu" je primijetio da o ugovoru na Cetinju "nije bilo ozbiljna razgovora prije odlaska". To što je bilo zapisano u tzv. instrukcijama (uputstvo) sačinio je upravo on, a "ostalo je kao pro forma". Bogišić je od knjaza tražio dozvolu da na nekoliko dana prije odlaska u Rim ode u Dubrovnik, kako bi proučio italijanski statut, njihov građanski zakonik i Statut kraljevskog doma, jer na Cetinju tih akata nije bilo. To

35 Bogišićev dnevnik, ZBB HAZU, XXII/8.

36 ZBB HAZU, XXII/8.

37 ZBB HAZU, XXII/8.

mu nije bilo odobreno.³⁸

Po dolasku u Rim "prvi dan i po do ponoći," izučavao je sve navedene akte. Žalio se na vrijeme boravka u Rimu: "nijesmo ostali ni puna 4 dana. Kad odbijemo vizite, formalnosti, koliko mi je vremena ostalo za posao!" Primijetio je da je ipak donekle izučio posao. Našao je način da pogleda "dva predjašnja bračna ugovora Savojske kuće (Margarita i Bavarska princeza)". To ga je "obodriilo" da u ugovoru ne bude riječi "o nikakvu nasljedstvu i prćiji, jer prćije nije gotovo imala ni bavarska princeza".³⁹

Što se tiče odricanja od crnogorskog prestola, Bogišić je smatrao da princeza Jelena treba da sačini odgovarajuću ispravu o tome prije odlaska u Rim.⁴⁰ Ipak je preovladalo mišljenje da se to pitanje ostavi za poseban protokol, o čemu će kasnije biti riječi.

Bogišić u „Zapisu" nije mogao da izostavi neka neprijatna iskustva iz tajne korenspodencije punomoćnika sa njihovim vlastodavcem – knjazom Nikolom. Razočaran što g. Božo Petrović nije odmah iz Rima otputovao u Moncu kod kralja Umberta, kako bi od njega dobio "neke koncesije koje se tiču formalnosti i vremena konverzije", knjaz Nikola im je prekorno telegrafisao da je njemu ugovor prosto "burnut u nos".⁴¹

Bogišić je za neodgovarajuću pripremu za vodjenje pregovora u Rimu "krivio" hitnju "u kojoj se sve ovo radilo", a osim toga i "bagatelizacija forma koje imaju svakako svoje značenje".⁴² Zadovoljno je primijetio da u ugovoru ništa nije bilo umetnuto "o prćiji i o nasljedstvu privatnom".

Njegovom je zaslugom unesena odredba o 50 hiljada franaka godišnje, "garantiranih apanažom Knjaza Napuljskog, čega u projektu italijanskom nije bilo". Intervenirao je i u odredbi u kojoj se "uglavljuje 100 hiljada franaka" godišnje. Što se odricanja od crnogorskog prestola tiče, knjaz Nikola nije naročito insistirao na tome, što se uostalom i vidjelo prilikom odlaska punomoćnika za Italiju, kada je rekao "da će nastojati da se protokol poruši sasvijem".⁴³

38 ZBB HAZU, XXII/8.

39 Princ Toma, vojvoda od Djenove, rođen 6. februara 1854. oženjen princezom Izabelom bavarskom s kojom je imao princa Ferdinada i princa Filverta". ("Glas Crnogorca", br. 34 od 17. avgusta 1896. godine.)

40 ZBB HAZU, XXII/8.

41 ZBB HAZU, XXII/8.

42 ZBB HAZU, XXII/8.

43 ZBB HAZU, XXII/8.

UKUSI CRNE GORE

Izvor: Ukusi Crne Gore

Zaladija i kruv sa priganim porilukom

Sastojci:

- svinjske nogice, uši, obrazine, sušene i blago dimljene
- crni luk
- petrusin
- stabljike celera
- češnjak
- poriluk
- mast
- kvasac
- kukuruzno brašno
- pšenično brašno
- začini

Priprema:

Svinjske nogice, obrazinu i uši naliti hladnom vodom, da odstoje. Ocijediti, pa opet naliti hladnom vodom i kuvati tiho. dugo dok se koske ne odvoje. Tekućinu procijediti, koske odvojiti, meso usitniti i dodati u supu. Dokuvati. Začiniti sjeckanim češnjakom i petrusinom. Ravnomjerno sipati u duboke plate. Ohladiti.

Kukuruzno brašno popariti i ohladiti. Dodati pšenično brašno, kvasac i toplu vodu i malo topljene masti. Zamijesiti tijesto. Premijesiti pa podijeliti u dva dijela. Poriluk isjeći sitno, isprati, popariti, ocijediti, prigati i začiniti. Prohladiti pa dodati jednoj polovini tijesta. Omotati drugom polovinom tijesta i oblikovati. Staviti u namazanu teću da odstoje u toplom. Ispeći, prekriti krpom. Isjeći zaladiju i kruv pa poslužiti.



Čorba riblja, ulcinjska

Sastojci:

- morska riba.....kilogram
- kapula.....100 g
- šargarepa.....80 g
- bijela zelen.....50 g
- lovorika.....list
- metvica.....struk
- maslinovo ulje.....dl
- brašno.....20 g
- biber u zrnu
- luk, češnjak
- so.....po ukusu

Priprema:

Sve ono što je ostalo u ribarevoj mreži i sa malo kapule, šargarepe, bijele zeleni, listovima lovorike i metvice, češnjakom, par zrna papra, dvije ožice ulja i malo soli iz solane, staviti da se kuva.

Kada je riba omekšala - ocijediti. Ribu očistiti od kostiju, povrće kuvano sjediniti, dobro zgnječiti, sjediniti sa fondom i po potrebi lagano zgusnuti brašnom poprženim na maslinovom ulju. Ovakva čorba služi se kao posna, a može i uz dodatak kisjele pavlake.



Na Festivalu KotorArt u četvrtak, 05. avgusta, organizirana su dva događaja. Otvaranje izložbe istaknutog slikara Dimitrija Popovića, pod nazivom Dimitrije i Dante, u povodu 700 godina od smrti Dantea Aligijerija, nakon koje je uslijedio koncert pod nazivom Betovenova pisma.



Rijeka, Petrovdanski sabor Crnogoraca u Republici Hrvatskoj



Zajednički nastup folklornog društva -
Kulturnog centra "Stara Budva" iz Budve
i domaćina - Folklornog društva "Umag"
12. jula u Umagu

